

TARTU ÜLIKOOL
ÕIGUSTEADUSKOND TALLINNAS

Avaliku õiguse instituut

Kaire Sepper

RIIGIST VÄLJASAATMINE JA RIIKI SISSESÕIDU KEELAMINE LISAKARISTUSENA

Magistritöö

Juhendaja: dr.iur. Jüri Saar

2013

Tallinn

Sisukord

Sisukord	2
Sissejuhatus.....	3
1. Väljasaatmine ja sissesõidukeeld kui lisakaristus.....	7
1.1. Karistusmeetme vajalikkus	7
1.2. Karistuse ja lisakaristuse eristatavus	14
1.3. Lisakaristuse kohaldamise eeldused ja riive õiguspärasmus.....	16
1.4. Väljasaatmismenetlus kui haldusmenetlus.....	20
2. Eesti kohtupraktika väljasaatmise ja sissesõidu keelamise kui lisakaristuse mõistmise osas	24
2.1. Kohtud, kus riigist väljasaatmist ja sissesõidu keelamist kui lisakaristust on mõistetud	24
2.2. Kohtumenetlused, kus väljasaatmist ja sissesõidu keeldu kui lisakaristust on mõistetud	27
2.3. Teod, mille eest on lisakaristus mõistetud.....	30
2.4. Riigid, mille kodanikud on Eestist lisakaristusena välja saadetud.....	33
2.5. Sissesõidu keelu pikkus ja selle tinginud alused.....	36
2.6. Seadusliku abikaasa ning alaealise lapse olemasolu isikutel, kellele on mõistetud lisakaristusena riigist väljasaatmine ja sissesõidu keelamine	40
3. Vastuolud Eesti kohtupraktikas ja õigusaktides.....	42
3.1. Prokuröride seisukohad väljasaatmine ja sissesõidu keelamise kui lisakaristuse suhtes	42
3.2. Riigikohtu seisukohad riigist väljasaatmise ja riiki sissesõidu keelamise kui lisakaristuse osas	45
3.3. Euroopa Inimõiguste Kohtu väljakujunenud seisukohad.....	52
3.4. Vastuolud seaduse ja praktika vahel.....	54
3.5. Ettepanekud.....	58
Kokkuvõte.....	64
Abstract.....	68
Kasutatud materjalide loetelu	72
Kasutatud kirjandus.....	72
Kasutatud normatiivaktid	73
Kasutatud kohtuotsused	73
Trükis avaldamata materjalid	74

Sissejuhatus

Riigi esmaseks ülesandeks on riigi sisemise ja välise rahu tagamine. Sisemise rahu tagamine tähendab oma kodanike ja ühiskonnaliikmete julgeoleku eest hoolitsemist, seal hulgas võitlust kuritegevusega. See väljendub avalikku korda rikkuvate isikute karistamises, näiteks reeglite vastu eksivate isikute ühiskonnast eemaldamises. Käesoleva töö eesmärk on kaardistada, millised võimalused on Eesti riigil kaitsmaks oma kodanikke teistest riikidest pärit isikute ning kodakondsuseta isikute eest, kes ei käitu vastavalt riigi poolt kehtestatud reeglitele ning samuti analüüsida, kas praegused seadustes kehtestatud meetmed on selleks piisavad.

Vangistusseaduse (edaspidi VangS) § 75 lg 5 sätestab, et välismaalasest kinnipeetav, kellel ei ole elamisluba või elamisõigust või viibimisõigust Eestis, saadetakse vabastamisel Eestist välja. Euroopa Ühenduse Asutamislepingu artiklist 17 tulenevalt on iga isik, kellel on mõne liikmesriigi kodakondsus, ka Euroopa Liidu kodanik ning artikli 18 kohaselt on igal liidu kodanikul õigus vabalt liikuda ja elada liikmesriikide territooriumil. Euroopa Liidu kodaniku seaduse (edaspidi ELKS) § 7 lõike 1 kohaselt on Euroopa Liidu kodanikul õigus Eestis viibida kehtiva reisidokumendi või isikutunnistuse alusel.

Väljasõidukohustuse ja sissesõidukeelu seaduse (edaspidi VSS) § 2 lg 1 kohaselt peab välismaalasel olema Eestis viibimiseks seaduslik alus ja tal on Eestis ilma seadusliku aluseta viibimine keelatud. Välismaalaste seaduse (edaspidi VMS) § 51 lg 1 sätestab, et välismaalase Eestis viibimise seaduslikud alused on elamisluba, viisa, välislepingust tulenev õigus Eestis viibida, Vabariigi Valitsuse otsusest viisanõudest loobumise kohta tulenev õigus Eestis viibida ning muu seadusest, kohtulahendist või haldusaktist tulenev õigus või kohustus Eestis viibida.

Peale seda, kui isik on oma karistuse ära kandnud, võib ta riigist välja saata, kui tal ei ole õiguslikku alust siin viibida. Erinevad seadused kehtestavad mitmeid aluseid, mis annavad

mitte Eesti kodanikele õiguse Eestis viibida. Seadusandja on siiski jätnud riigile õiguse välja saata isikud, kes rikuvad avalikku korda ning riigi julgeolekut ka juhul, kui neil on olemas õigus viibida Eestis.

Isikuid saab riigis välja saata erinevaid menetlusi kasutades. Kui inimene kaotab õiguse riigis viibida, kuid ei lahku Eestist, võib talle teha ettekirjutuse riigist vabatahtlikuks lahkumiseks ning sellele võib järgneda seaduses sätestatud juhtudel ja korras väljasõidukohustuse sunniviisiline täitmine.

Teine vahend, kuidas riik saab avalikku korda ja riigi julgeolekut tagada ning kaitsta oma kodanikke teiste riikide kodanike eest, kes meie ühiskonnakorraldusest kinni ei pea, on sätestatud Karistusseadustiku (edaspidi KarS) § 54 lõikes 1, mille kohaselt: mõistes välisriigi kodaniku süüdi tahtlikult toimepandud kuriteos ja karistades teda vangistusega, võib kohus süüdimõistetule mõista lisakaristusena riigist väljasaatmise koos sissesõidukeeluga kuni kümneks aastaks. Käesolevas töös käsitletakse riigist väljasaatmise ja sissesõidu keelamise regulatsiooni karistusõiguslikust lähtekohast.

Eesti maakohtud on mõistnud 116-le isikule lisakaristusena riigist väljasaatmise ja sissesõidu keelu¹. Käesolevat tööd kirjutades tutvus autor kõikide kohtuotsustega, kus isikutele mõisteti töö teemaks olev lisakaristus. Kasutatud kohtulahendid sai autor internetilehelt www.riigiteataja.ee. Lahenditeni jõuti otsingusõna "KarS § 54" abil.

Käesoleva magistritööga tuvastatakse, kas Eesti kohud on mõistnud riigist väljasaatmist ja sissesõidu keelamist kui lisakaristust kehtiva seadusandluse kohaselt. Käesoleva magistritöö põhiprobleemiks on küsimus, kas riigist väljasaatmine ja sissesõidu keelamine täidab oma eesmärgi ehk tagab riigi julgeoleku ja avaliku korra kaitse. Töös analüüsib autor kellele ning milliste tegude eest Karistusseadustikus sätestatud lisakaristust mõistetud on ning millistel kaalutlustel on kohtud seda teinud. Samuti analüüsib autor Eesti I ja II astme kohtu otsuste

1 Jõustunud kohtuotsused 05.02.2013.a. seisuga

vastavust Riigikohtu ja EIK poolt väljendatud seisukohtadega.

Eeltoodust tulenevalt püstitab autor hüpoteesi: Riigist väljasaatmine ja sissesõidu keelamine kui lisakaristus ei ole piisav meede võitlemaks teistest riikidest pärit või kodakondsuseta kurjategijatega ning arvestades tänast kohtupraktikat, täidab antud lisakaristus põhikaristuse funktsiooni.

Käesolev töö on jaotatud kolmeks peatükiks. Esimeses peatükis annab autor ülevaate, mis alustel saavad teiste riikide kodanikud Eestis viibida ning millised võimalused on riigil Eesti mittekodanikke välja saata. Samuti analüüsib autor väljasaatmise ja sissesõidukeelu kui lisakaristuse vajalikkust. Peatüki teises alapeatükis võrreldakse lisakaristust põhikaristusega ning kolmandas alapeatükis toob autor välja, millised eeldused peavad olema täidetud KarS §-s 54 sätestatud lisakaristuse kohaldamiseks ning kas riive isiku õigustele on põhjendatud.

Teises peatükis on välja toodud ülevaade autori poolt läbi töötatud kohtuotsustest, kus isikutele on mõistetud lisakaristuseks riigist väljasaatmine ja sissesõidu keelamine. Peatükk on jaotatud kuueks alapeatükiks, millest esimeses on välja toodud ülevaade, millistes kohtutes ja millest tulenevalt on sellist lisakaristust isikutele mõistetud, teises alapeatükis on ülevaade, millises kohtumenetluses on isikule lisakaristus mõistetud, kolmandas alapeatükis on ülevaade tegudest, mille eest on lisakaristus mõistetud, neljandas alapeatükis on ülevaade milliste riikide kodanikud on Eesti Vabariigist välja saadetud, viiendas alapeatükis on ülevaade sissesõidukeelu pikkusest ja selle aluseks olevatest asjaoludes ning viimases alapeatükis on ülevaade, kas väljasaadetavatel isikutel oli ka abikaasa või alaealisi ülalpeetavaid ning kas ja kuidas kohus arvestas oma otsuse tegemisel nendega.

Töö kolmandas peatükis annab autor ülevaate ja analüüsib, millised on prokuröride seisukohad antud teema osas. Autor peab prokuröride seisukohti oluliseks tulenevalt asjaolust, et 116-le isikule mõisteti käesoleva töö teemaks olev lisakaristus 95-l korral kokkuleppemenetluses. Peatüki teises alapeatükis kaardistatakse Riigikohtu ning Euroopa Inimõiguste kohtu praktikas väljakujunenud seisukohad ning maa- ja ringkonnakohtute

vastavused nendega. Kolmandas alapeatükis toob autor välja kitsaskohad Eesti seadusandluses ning viimases alapeatükis pakutakse välja võimalused, kuidas võib kitsaskohti lahendada.

Karistusseadustiku kolmandas jaos on sätestatud füüsilisele isikule süüteo eest kohaldatavad lisakaristused. Esimene kohtulahend, mille autor leidis, kus isikule mõisteti lisakaristusena riigist väljasaatmine ja sissesõidu keeld, tehti Harju Maakohtus 16.10.2007.a. Kokku on tehtud 93 otsust, kus 116-le isikule on mõistetud käesolevas töös analüüsitud lisakaristus.

Käesolevat tööd kirjutades on autor kasutanud allikatena eelkõige maakohtute ja ringkonnakohtute olemasolevaid lahendeid kõnealuses valdkonnas. Töös võrreldakse alamaste astmete kohtute praktikat Riigikohtu seisukohtadega. Karistusõiguslike küsimuste osas on allikaks põhiliselt eestikeelne erialakirjandus. Antud teemal on Eestis kirjutatud 2 lõputööd.

Autor kasutab käesolevas magistritöös peamiselt analüütilist meetodit. Valdkonda puudutavate õigusaktide ja kohtulahendite, sealhulgas ka EIK lahendite analüüsimisega on võimalik välja selgitada riigist väljasaatmine ja sissesõidu keelamise kui lisakaristuse olemus. Autor võrdleb EIK kohtupraktikat Eesti olemasoleva kohtupraktikaga, kasutades võrdlevat uurimismeetodit.

Käesolevaga soovib töö autor tänada antud magistritöö juhendajat Jüri Saart konstruktiivsete ja asjakohaste märkuste eest.

1. Väljasaatmine ja sissesõidukeeld kui lisakaristus

1.1. Karistusmeetme vajalikkus

ÜRO andmetel oli Eestis 2012. aasta jaanuari seisuga 97 749² kodakondsuseta isikut. Justiitsministeeriumi poolt 2012. aastal avaldatud statistika järgi oli 1999. aastal Eesti vanglates 48% kodakondsuseta isikuid ja 47% Eesti kodanikke, siis 2011. aasta lõpul oli määratlemata kodakondsusega vange 31% (1058) ja Eesti kodanikke 62% (2098). Välisriikide kodanikke oli 7% (244), neist kõige enam Venemaa (189), Läti (17), Leedu (12) ja Soome (8) kodanikke. 2011. aasta lõpul oli Eesti vanglates 3400 vang, neist 2628 süüdimõistetut ja 772 vahistatut, kellest siis 40% ei ole Eesti kodanikud³.

Eesti Vabariigi Põhiseaduse (edaspidi PS) § 9 sätestab, et Põhiseaduses loetletud kõigi ja igauhe õigused, vabadused ja kohustused on võrdselt nii Eesti kodanikel kui ka Eestis viibivatel välisriikide kodanikel ja kodakondsuseta isikutel. Seega kehtivad neile samad menetluslikud õigused kui Eesti kodanikele.

VangS § 75 lg 5 sätestab, et välismaalasest kinnipeetav, kellel ei ole elamisluba või elamisõigust või viibimisõigust Eestis, saadetakse vabastamisel Eestist välja. Kui Eestist välja saatmine ei ole kohe võimalik, paigutatakse välismaalane vabastamisel väljasaatmiskeskusesse. Välismaalase väljasaatmise eesmärgiks on lõpetada sunniviisiliselt välismaalase ebaseaduslik viibimine Eestis, kui välismaalane ei ole vabatahtlikult täitnud kohustust Eestist lahkuda.

Välismaalase riigist lahkumise kohustusi reguleerib väljasõidukohustuse ja sissesõidukeelu seadus. Ettekirjutuse ilma õigusliku aluseta riigis viibijale teeb Politsei- ja Piirivalveamet või

2 Statistika kättesaadav lehel: <http://www.unhcr.org/cgi-bin/txis/vtx/page?page=49e48dcd6&submit=GO>

3 Justiitsministeerium "Kuritegevus Eestis 2011" Tallinn, 2012. Arvutivõrgus kättesaadav: http://www.just.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=57322/Kuritegevus_Eestis_2011.pdf

Kaitsepolitsei amet. Ettekirjutuses määratakse lahkumiskohustuse vabatahtliku täitmise tähtaeg, mis on lahkumisettekirjutusega määratud tähtpäev, mille saabumise ajaks on välismaalane kohustatud Eestist lahkuma.

Välismaalase väljasaatmise eesmärgiks on lõpetada sunniviisiliselt välismaalase ebaseaduslik viibimine Eestis, kui välismaalane ei ole vabatahtlikult täitnud kohustust Eestist lahkuda. Inimesi ei saadeta riigist välja, kui on tuvastatud, et nende väljasaatmine on perspektiivitu – näiteks ei ole neid kusagile saata või vastuvõttev riik ei ole neid nõus vastu võtma.

Seega annavad nii VangS ja VSS võimaluse kõik mitte Eesti kodanikest kinnipeetavad, kes vabanevad vanglast ning on Eestis ilma õigusliku aluseta, riigist välja saata. Mida aga teha Euroopa Liidu kodanikega, kes on oma karistuse vanglas ära kandnud ning kellel on olemas õigus viibida Eesti riigis? Euroopa Ühenduse Asutamislepingu artiklist 17 tulenevalt on iga isik, kellel on mõne liikmesriigi kodakondsus, ka Euroopa Liidu kodanik ning artikli 18 kohaselt on igal liidu kodanikul õigus vabalt liikuda ja elada liikmesriikide territooriumil.⁴ ELKS § 7 lõike 1 kohaselt on Euroopa Liidu kodanikul õigus Eestis viibida kehtiva reisidokumendi või isikutunnistuse alusel.

VMS § 43 lõike 1 punkti 2 kohaselt on välismaalase Eestis ajutise viibimise seaduslik alus ka Schengeni konventsiooni liikmesriigi pädeva asutuse antud viisa, kui viisa tingimused ei välista Eestis viibimise õigust. Sama paragrahvi lõike 2 kohaselt on Schengeni konventsiooni liikmesriigi pädeva asutuse antud pikaajaline viisa välismaalase Eestis viibimise seaduslik alus vastavalt Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrusele (EL) nr 265/2010, millega muudetakse Schengeni lepingu rakendamise konventsiooni ja määrust (EÜ) nr 562/2006 seoses isikute liikumisega pikaajalise viisa alusel.

ELKS § 8 annab aluse piirata Euroopa Liidu kodaniku viibimisõigust Eestis, kui on põhjendatud alust arvata, et ta ohustab avalikku korda, riigi julgeolekut või teiste isikute tervist. Viibimisõiguse piiramise otsustab siseminister või tema volitatud Siseministeeriumi

⁴ arvutivõrgus kättesaadav <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2006:321E:0001:0331:ET:pdf>

kõrgem ametnik, Politsei- ja Piirivalveamet või Kaitsepolitseiamet. Seega avaliku korra kaitsmiseks võib piirata ka Euroopa Liidu kodaniku viibimisõigust Eestis.

KarS § 54 lg 1 sätestab, et mõistes välisriigi kodaniku süüdi tahtlikult toimepandud kuriteos ja karistades teda vangistusega, võib kohus süüdimõistetule mõista lisakaristusena riigist väljasaatmise koos sissesõidukeeluga kuni kümneks aastaks. Kui süüdimõistetul on Eestis koos temaga seaduslikult ühises perekonnas elav abikaasa või alaealine laps, peab kohus väljasaatmise kohaldamist oma otsuses põhistama.

Tuleb eristada kriminaalkaristust kandvate isikute väljasaatmist karistusõiguse mõttes ning ebaseaduslikult riigis viibiva kolmanda riigi kodaniku või kodakondsuseta isiku väljasõidukohustuse sunniviisilist täitmist kui haldustoimingut väljasõidukohustuse ja sissesõidukeelu seaduse alusel. Viimane on reguleeritud Euroopa Liidu õigusega ning puudutab isikuid, kes pole Euroopa Liidu vaba liikumise õiguse subjektid. Seega annab KarS, erinevalt haldusmenetluslikust korrast, aluse saata riigist välja ka isikud, kellel on olemas õigus viibida Eesti riigi territooriumil.

Väljasaatmine ja sissesõidukeeld kui lisakaristus on olnud Eesti õiguses alates 01.09.2002.a. jõustunud Karistusseadustikus. Tutvudes Karistusseadustiku üldosa eelnõu lähtealuste ja põhjendustega, leiame, et "väljasaatmise eesmärk on vältida uute kuritegude toimepanemist välisriigi kodaniku poolt Eesti Vabariigi territooriumil. Seega on väljasaatmisel eelkõige preventiivne eesmärk. Väljasaatmise kohaldamine lisakaristusena tuleb kõne alla väga paljude erinevate kuritegude eest, näiteks Eesti Vabariigi vastaste, riigivõimuvastaste ja riigi kaitsevõimevastaste kuritegude eest, aga samuti raskete isikuvastaste ja varavastaste kuritegude puhul. Väljasaatmine seisneb süüdimõistetud välisriigi kodaniku Eestist väljasaatmises tema kodakondsusjärgsesse riiki pärast põhikaristuse ärakandmist. Väljasaatmine on üksnes välisriigi kodanikele kohaldatav lisakaristus. Välisriigi kodanik on isik, kes ei ole Eesti kodanik ega kodakondsuseta isik. Väljasaatmise mõistmisega kaasneb

automaatselt Eestisse sissesõidu keeld kümneks aastaks⁵."

Võrreldes KarSi eelnõud kehtiva seadustikuga, leiame mitmeid erinevusi. Iseenesest on nii eelnõus kui ka kehtivas seaduses kirjas, et välja saadetakse ainult teise riigi kodanikke, kuid KarS § 54 lg 1 alusel on välja saadetud ka kodakondsuseta isikuid, kuigi nii eelnõu seletuskirjas kui ka kehtivas seaduses on üheselt märgitud, et väljasaatmist kui lisakaristust saab mõista üksnes välisriigi kodanikele. Kodakondsuseta isik aga ei ole välisriigi kodanik. Samuti ei kohaldu väljasaatmisega automaatselt kümne aastane sissesõidu keeld, praeguse seaduse alusel on 10 aastat maksimummäär, kui kauaks saab isikule keelata riiki sisenemise. Tänapäevases kohtupraktikas esineb väga harva juhtumeid, kus isikule on mõistetud maksimummäär riiki sissesõidu keelu osas.

Eesti õiguses leiduv mittekodaniku riigist väljasaatmise ja sissesõidu keelamise institutsioon ei ole unikaalne, taolist meedet tunnevad ka meie lähiriigid, näiteks Rootsi. Rootsi välismaalaste seaduse 8. peatüki § 2 kohaselt "võib välismaalase välja saata, kui tema varasema vanglakaristuse või mõne muu asjaolu tõttu on alust arvata, et ta võib uusi süütegusid korda saata Rootsis või mõnel teisel Põhjamaal."⁶

Prantsusmaa *Code Penal*'is on alus välismaalase väljasaatmiseks röövimise, vägistamise, varguse, prostitutsiooni ning narkootikumidega seotud kuritegude korral.⁷ Saksamaal on väljasaatmine sätestatud aga välismaalaste seaduse §-s 47, mille kohaselt saadetakse välismaalane välja, kui teda on karistatud tahtliku kuriteo eest vähemalt kolmeaastase vangistusega.⁸

Hiljaaegu Šveitsis toimunud referendumil otsustas rahvas, et tõsisema kuriteo sooritanud

5 Madis Ernits, Priit Pikamäe, Erich Samson, Jaan Sootak "Karistusseadustiku üldosa eelnõu. Eelnõu lähtealused ja põhjendus" Tallinn-Tartu-Kiel 1999, lk 124

6 Timo Reinthal "Karistusõiguse suund – ülekriminaliseerimine?" *Juridica* X/2010 lk 748

7 Riigipiiri seaduse, karistusseadustiku ja kriminaalmenetluse seadustiku muutmise seaduse eelnõu seletuskiri lk 2

8 *ibid*

teise riigi elanik saadetakse automaatselt pärast vanglakaristuse kandmist päritolumaale tagasi.⁹ Kuriteod, mille eest riigist välja saadetakse ulatuvad mõrvast kuni sotsiaaltoetuse välja petmiseni.

Soome välismaalaste seaduse § 148 lõike 1 punkt 9 sätestab, et välismaalast (isikut, kes ei ole Euroopa Liidu kodanik) võib mitte riiki lubada, kui ta on riigis viibimise ajal kohtus süüdi mõistetud. Euroopa Liidu kodanikku võib riiki mitte lubada vaid juhul, kui ta ohustab avalikku korda ja turvalisust või rahvastiku tervislikku seisundit. Soome suursaatkonna sõnul kaalutakse maksmata trahvi või rahalise karistuse puhul kõiki asjaolusid ning see võib olla takistuseks riiki lubamisel¹⁰.

Taanis valmistatakse ette seadusemuudatust, "mille kohaselt saadetakse kõik vanglakaristuse saanud välismaalased riigist välja. Arvatakse, et seadus läheb parlamendis läbi, kuigi poliitikud teavad, et see rikub tõenäoliselt rahvusvahelisi inimõiguste kokkuleppeid."¹¹

Eesti VSS § 28¹ lõikes 1 on sätestatud, et sissesõidukeeldu kohaldamata võib Eestisse mitte lubada välismaalast: kelle suhtes esineb mõni sissesõidukeelu kohaldamise aluseks olev asjaolu; kes on Eestis toime pannud õigusrikkumise; kellel on talle Eestis toimepandud süüteo eest määratud või mõistetud rahaline karistus tasumata; kellel on väljasaatmise kulud tasumata; kelle puhul on alust arvata, et tema Eestisse saabumine võib ohustada avalikku korda, ühiskondlikku turvalisust või riigi julgeolekut; kelle puhul on alust arvata, et tema Eestisse saabumise eesmärk ei vasta väidetavale eesmärgile; kelle puhul on alust arvata, et ta ei lahku viibimisel lõppedes Eestist; kelle suhtes kehtib nõukogu direktiivi 2001/40/EÜ kolmandate riikide kodanike väljasaatmise otsuste vastastikuse tunnustamise kohta artiklis 3 nimetatud alustel tehtud väljasaatmise otsus, mis ei ole otsuse teinud riigi poolt tühistatud ega peatatud.

9 Erik Rand "Šveitslased otsustasid lubada kurjategijatest sisserändajate väljasaatmist" Eesti Päevaleht 29. november 2010

10 Timo Reinthal "Karistusõiguse suund – ülekriminaliseerimine?" Juridica X/2010 lk 748

11 Lauri Laugen "Taani kavatseb kõik välismaalastest kurjategijad välja saata" Kättesaadav veebilehelt <http://www.delfi.ee/news/paevauudised/valismaa/taani-kavatseb-koik-valismaalastest-kurjategijad-valja-saata.d?id=48264701>

Sama paragrahvi lõike 2 kohaselt ei kohaldata käesoleva paragrahvi lõiget 1 välismaalase suhtes, kellel on elamisluba või kes on Euroopa Liidu, Euroopa Majanduspiirkonna liikmesriigi või Šveitsi Konföderatsiooni kodanik või tema perekonnaliige.

Seega on Eesti selgelt piiritletud riiki mitte lubatavate isikute ringi. Samas, tulenevalt asjaolust, et oleme Schengeni konventsiooni liikmesriik, ei toimu meie piiridel enamasti piirikontrolli. Seaduses on küll sätestatud keeld, keda Eestisse mitte lubada, kuid reaalsuses igas piiriületuspunktis ei toimu kontrolli tegemaks kindlaks, kas isikut võib või ei või Eestisse lubada. Samuti ei kohaldu antud keeld nende isikute suhtes, kellel on elamisluba või kes on EL liikmesriigi kodanikud.

Tutvudes Justiitsministeeriumi avaldatud statistikaga mitte Eesti kodanike hulgaga Eesti vanglates, tuleb tõdeda, et Eestil on probleeme mittekodanikega, kes ei austa meie õiguskorda ning kes panevad toime õigusrikkumisi. Samuti nähtub, tutvudes teiste riikide praktikaga, et riigid on hakanud võitlema oma julgeoleku ning avaliku korra tagamiseks võõrriikidest pärit kurjategijatega.

Justiitsministeeriumi andmetel on viimastel aastatel oluliselt kasvanud juhtumite arv, kus välisriigi kodanik talle mõistetud kriminaalkaristusele lisaks saadetakse ka Eestist välja. Endise justiitsministri sõnul on rahvusvahelise õiguse kohaselt igal riigil vabadus otsustada, millisel hulgal ja mis tingimustel on välismaalastel õigus riigis viibida, aga ka otsustada, millistel juhtudel saata riigist välja kriminaalkorras karistatud teise riigi kodanikud. „On mõistlik, et järgneda võivate kuritegude vältimiseks saadab riik lisakaristusena välja mittekodaniku, kes on eksinud Eesti seaduste vastu. Viimastel aastatel on selliste juhtumite hulk üldjoontes kasvanud ning see on ka mõistlik praktika. 2009. aastal näiteks saadeti lisakaristusena riigist välja 21 välismaalast, 2010. aastal 16 ning 2011. aastal tõusis nende arv juba 28 inimeseni,“ lausus minister.¹²

12 Justiitsministeerium "Lisakaristusena riigist väljasaatmine muutub järjest sagedasemaks" 19.06.2012
Pressiteade

05. märts 2013.aastal andis riigiprokurör telesaatele "Krimi"¹³ intervjuu, milles tõdes, et 2011 aasta oli selles vallas väga aktiivne ning väljasaatmine kui lisakaristus ei ole enam erandlik karistus. 2012 aastal mõisteti lisakaristusi võõrriikidest pärit isikutele 32-l korral. Seega on väljasaatmise ja sissesõidu keelamise kui lisakaristuse mõistmine jätkuvalt tõusev trend.

Antud teema olulisust kinnitab ka asjaolu, et praegu on valmimisel Karistusseadustiku muutmise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seadus. Antud seaduse eelnõu seletuskirja kohaselt "„Karistusseadustiku muutmise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seaduse“ eelnõu täiendab karistusõigustikku regulatsiooniga, mille kohaselt võimaldatakse süüdistaval või süüdimõistetud välisriigi kodanikul sõlmida kokkulepe Eesti Vabariigist lahkumiseks. Nimetatud kokkuleppe sõlmimisel võib kohus jätta süüdimõistetud välisriigi kodaniku suhtes tähtajalise vangistuse tingimisi täielikult või osaliselt kohaldamata või vabastada ta enne vangistuse tähtaja lõppemist, kui välisriigi kodanik lahkub Eesti Vabariigist kokkuleppes sätestatud tingimustel ja korras ning ei pöördu tagasi tema suhtes kehtestatud sissesõidukeelu kehtivusaja jooksul.

Eelnõu eesmärgiks on vähendada Eestis välisriigi kodakondsusega kinnipeetavate arvu ja motiveerida välisriigi kodakondsusega süüdimõistetuid kodakondsusjärgsesse riiki tagasi pöörduma."¹⁴

Tegemist on küll vaid seaduse eelnõuga, kuid ainuüksi asjaolu, et antud eelnõu välja töötati, näitab ilmekalt, et riik tunneb vajadust tõhustada võitlust teistest riikidest pärit kurjategusid toime panevate isikutega. Antud eelnõuga ei suudeta aga kõiki vajalikke probleeme lahendada ning autori arvates on eelnõus väljapakutavas regulatsioonis puudusi. Täpsemalt analüüsitakse antud eelnõu käesoleva töö kolmandas peatükis.

13 Järeleleevadatav veebilehelt <http://kanal2.ee/vaatasaateid/Krimi?videoid=7813>

14 Seletuskiri "Karistusseadustiku muutmise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seaduse“ eelnõu juurde lk 1

1.2. Karistuse ja lisakaristuse eristatavus

Enne, kui saame alustada analüüsi teemal kas väljasaatmine ja sissesõidu keelamine on käsitletav lisakaristusena, tuleb selgeks saada, mis on esmalt "karistus". "Ajaloolises plaanis on karistuse mõiste - olgugi, et retrospektiivis - taandatav dilemmale kättemaks või ennetamine, seega siis küsimusele, kas karistusega peab süüdlasele tasuma selle eest, mida ta on korda saatnud, või peab karistav riigivõim vaatama ettepoole ja püüdma edaspidi samasuguseid rikkumisi ära hoidma?"¹⁵

"Ühiskondliku lepingu teooria (T.Hobbes, J.-J. Rousseau) annab riigi karistusvõimule selge põhjenduse - andes riigile üle vastavad volitused tagada ühiskonnaliikmete turvalisus, antakse riigile üle ka õigus rakendada repressioone nende suhtes, kes rikuvad rahu. Riigi karistusõigus toetub ühiskondlikule konsensusele ning on suuremal või vähemal määral sellesama kokkuleppega ka piiratud."¹⁶

Karistuspoliitikas saab eristada kahte suunda. Absoluutne karistusteooria ning relatiivne karistusteooria. Jaan Sootak selgitab, et „absoluutse teooria järgi on karistus asi iseeneses, karistuse õiguslik ja eetiline alus ei vaja täiendavat põhjendamist ega karistamisvolitus õigustamist. Karistada tuleb sellepärast, et süütegu on toime pandud - *punitur, quia peccatum est*; karistus on vaba mistahes eesmärgist - *poena absoluta ad effectum*."¹⁷

Seevastu relatiivse karistusteooria kohaselt peab riiklikul karistamisel olema teatav riiklikest eesmärkidest tulenev ülesanne. Karistus ei saa olla eesmärk iseeneses, vaid ta peab püüdma karistatavaid tegusid edaspidi ära hoida - *poena relata ad effectum*. Relatiivsete teooriate

15 Jaan Sootak "Karistusõiguse alused" Tallinn, 2003, lk 143-144

16 Ibid lk 145

17 Ibid lk 148

maailmavaateline alus tuleneb valgustusideedest ning positivistlikust maailmapildist, mille järgi inimese käitumine on determineeritud ja empiiriliselt seletatav, inimene ise aga kasvatatav ja mõjutatav.¹⁸ Seega sobitub lisakaristuse idee relatiivse karistusteooriaga.

KarS § 54 alusel on sissesõidukeeld lisakaristus, antud sätte leiame Karistusseadustiku 3. peatüki 3. jaost, kus on sätestatud, milliseid lisakaristusi võib isikule mõista. Peale väljasaatmise on seal ka ettevõtluse- ja tegutsemise keeld, sõiduki juhtimise õiguse äravõtmine, relva ja laskemoona omamise õiguse äravõtmine, loomapidamise õiguse äravõtmine, varaline karistus ja muud. Vaieldamatult on väljasaatmine neist kõige rangem ning isiku õigusi kõige enam riivavam.

Karistusseadustiku kommentaarides on selgitatud, et "kommenteeritava paragrahvi (KarS § 54) tähenduses mõeldakse väljasaatmise all süüdlasele Eestis viibimise keelamist ja tema Eestist lahkuma sundimist või väljatoimetamist Eesti riigi territooriumilt"¹⁹. Samuti täpsustatakse, et "väljasaatmine on kindlustusliku iseloomuga lisakaristus, mille eesmärk on vältida uute kuritegude toimepanemist välisriigi kodaniku poolt."²⁰

Mis vahe on karistusel ja lisakaristusel? Jaan Sootak on selgitanud, et "lisakaristuse näol on tegemist karistuste hulka kuuluvate sanktsioonidega, st nende kohaldamine ei ole võimalik ilma süülise teota. Kuid kui põhikaristus peab eelkõige silmas süühüvitust ja seejärel preventioone ehk eri - ja üldpreventiivseid eesmärke, siis lisakaristus peab esmaselt silmas preventioone. Viimased võivad olla süüga vähe seotud ning olla erinevalt põhikaristusest "suunatud preventiooni ratsionaalselt kalkuleeritud realiseerimisele".²¹

Seega tuleb põhikaristuse mõistmisel arvesse võtta ka isikut ennast ning preventiivseid eesmärke. Karistuse eripreventiivne eesmärk avaldub kolmes vormis: hirmutamise,

18 Ibid lk 151

19 Jaan Sootak, Priit Pikamäe „Karistusseadustiku kommenteeritud väljaanne“ 3. trükk. Tallinn: Juura 2009, lk 223

20 Ibid

21 Jaan Sootak "Sanktsiooniõigus" Tallinn: Juura 2007, lk 111

parandamine ja kindlustamine. Kaks esimest on vaadeldavad positiivsetena, sest nende abil loodetakse isik seaduskuulekate ühiskonnaliikmete hulka tagasi saada; kolmas eesmärk annab aga tunnistust ühiskonna resigneerumisest ja kaitsesse tõmbumisest²². Seega peab karistusõigus süüteo ärahoidmiseks avaldama mõju süüteo kasuks veel mitte otsustanud isiku motiivide kogumile. Ehk riigist väljasaatmise ja sissesõidu keelamisega saadab Eesti riik selge sõnumi teistele mittekodanikele, et juhul, kui nad panevad toime mõne süüteo, peavad nad olema valmis selleks, et Eesti saadab nad riigist välja ning keelab teatud ajaks uuesti riiki sisenemise.

Timo Reinthal toob oma analüüsis teemal "Kriminaalmenetluses rakendatava kokkuleppemenetluse kohtupraktika"²³ välja, et kohtupraktikas kasutatakse nn samaliigilist paralleellisakaristust. Peamiselt ilmneb praktikas vastav probleem sõiduki juhtimisõiguse äravõtmisel, kuid võib esineda ka teiste lisakaristuste juures. Samuti tõdeb ta, et lisakaristuse instituut vajab karistusseadustikus täpsemat reguleerimist. Autor nõustub Timo Reinthaliga selles osas, et lisakaristuse instituut vajab täpsemat reguleerimist.

1.3. Lisakaristuse kohaldamise eeldused ja riive õiguspärasus

Teise riigi kodaniku või kodakondsuseta isiku riigist väljasaatmine ja talle sissesõidu keelamine on isiku õigusi raskelt riivav meede. Seda on kinnitanud ka Riigikohus oma 06. mai 2009.a. otsuses nr 3-1-1-38-09.

KarS § 54 sätestab:

(1) Mõistes välisriigi kodaniku süüdi tahtlikult toimepandud kuriteos ja karistades teda vangistusega, võib kohus süüdimõistetule mõista lisakaristusena riigist väljasaatmise koos

²² Ibid lk 132

²³ Timo Reinthal "Kriminaalmenetluses rakendatava kokkuleppemenetluse kohtupraktika" Tartu, 2008, lk 15-16

sissesõidukeeluga kuni kümneks aastaks. Kui süüdimõistetul on Eestis koos temaga seaduslikult ühises perekonnas elav abikaasa või alaealine laps, peab kohus väljasaatmise kohaldamist oma otsuses põhistama.

(2) Väljasaatmist ei kohaldata välisriigi süüdimõistetud kodanikule, kes on kuriteo toime pannud nooremana kui kaheksateistaastasena.

Antud säte eeldab, et täidetud on teatud eeldused, antud juhul:

1. Süüdistatav peab olema välisriigi kodanik (PS § 36 kohaselt ei tohigi ühtegi Eesti kodanikku Eestist välja saata ega takistada Eestisse asumast);
2. Tegu peab olema tahtlikult toimepandud kuritegu;
3. Isikut peab olema karistatud vangistusega (ei ole täpsustatud, kas reaalse või tingimisi vangistusega);
4. Juhul, kui isikul on Eestis seaduslik abikaasa või alaealine laps, tuleb väljasaatmist põhjendada;
5. Isik peab olema vanem kui kaheksateist eluaastat (teo toimepanemise ajahetkel).

KarS §-s 54 on selgelt välja toodud, et mõistes välisriigi kodaniku süüdi toimepandud kuriteos võib kohus süüdimõistetule mõista lisakaristusena riigist väljasaatmise koos sissesõidukeeluga kuni kümneks aastaks. Autori poolt käesoleva töö koostamiseks läbi töötatud kohtuotsustes oli mõistetud antud lisakaristus ka kuuele isikule, kellel puudus kodakondsus. Kodakondsuseta isikute väljasaatmise küsimuse osas peatub autor pikemalt käesoleva töö alapunktis 2.4.

Riigist lahkuma sundimine ning sissesõidu keelamine riivab tugevalt isiku põhiõigusi, täpsemalt näiteks õigust vabalt liikuda, õigus perekonnaelu puutumatusetele (juhul, kui isikul peaks olema perekond väljasaadetavas riigis), õigus eraelu puutumatusetele (juhul, kui isikul on lähedased väljasaadetavas riigis) õigust töötada vabalt valitud riigis (Euroopa Liidu siseselt).

Riigikohtu halduskolleegium on oma 6.juuni 1997.a. S.L'i asjas tehtud kohtumääruses nr 3-3-

1-16-97²⁴ avaldanud arvamust, et välismaalase õigus elada Eestis ei tulene üksnes välismaalaste seadusest, vaid ka Põhiseadusest ning Inimõiguste ja Põhivabaduste kaitse konventsioonist.

Antud lisakaristus rikub PS § 26 ja § 27, samuti Inimõiguste ja Põhivabaduste kaitse konventsiooni artikleid 3, 8 ja 12. "Isikliku ja perekonnaelu kaitse on sätestatud ka kodaniku ja poliitiliste õiguste rahvusvahelise pakti artiklis 17. Euroopa Liidu põhiõiguste hartas on perekonna- ja eraelu, eluruumi ja teabevahetuse austamine ette nähtud artiklis 7. Eraldi artikkel 8 on pühendatud isikuandmete kaitsele. Euroopa Kohus on kinnitanud, et õigus sellele, et austataks perekonnaelu EIÕK mõttes, on osa põhiõigustest, mis Euroopa Kohtu praktika kohaselt on ühenduse õiguskorras kaitstud".²⁵

EIÕK art 8 lg 1 kohaselt on igapäevael õigus sellele, et austataks tema perekonna-, eraelu- ja kodu puutumatus. Art 2 kohaselt ei sekku võimud selle õiguse kasutamisse muidu, kui kooskõlas seadusega ja see on demokraatlikus ühiskonnas vajalik riigi julgeoleku, ühiskonna turvalisuse või riigi majandusliku heaolu huvides, korratuse või kuriteo ärahoidmiseks, tervise või kõlbluse või kaasinimeste õiguste ja vabaduste kaitseks. Mida tõsisem riive, seda põhjalikumalt tuleb riive vajalikkust põhjendada. Kohaldatav meede peab olema proportsionaalne arvestades teo toimepanemise asjaoludega.

Asutamislepingu artiklist 17 tulenevalt on iga isik, kellel on mõne liikmesriigi kodakondsus, ka Euroopa Liidu kodanik ning artikli 18 kohaselt on igal liidu kodanikul õigus vabalt liikuda ja elada liikmesriikide territooriumil.²⁶ Tegemist ei ole absoluutse õigusega, asutamisleping võimaldab seada vaba liikumise ja elamise õigusele piiranguid avaliku korra, julgeoleku või tervishoiuga seotud asjaoludel. Direktiivi 2004/38/EÜ preambulas rõhutatakse samuti, et "Asutamisleping võimaldab seada vaba liikumise ja elamise õigusele piiranguid avaliku korra, julgeoleku või tervishoiuga seotud asjaoludel"²⁷

24 Riigikohtu halduskolleegiumi 06.06.1997.a. kohtumäärus 3-3-1-16-97

25 Eesti Vabariigi Põhiseadus. Kommenteeritud väljaanne. Tallinn, 2008. Lk 279

26 arvutivõrgus kättesaadav [http://eur-](http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2006:321E:0001:0331:ET:pdf)

[lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2006:321E:0001:0331:ET:pdf](http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2006:321E:0001:0331:ET:pdf)

27 Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv 2004/38/EÜ, 29. aprill 2004, mis käsitleb Euroopa Liidu kodanike

Eesti Vabariigi Põhiseaduse § 26 teise lause kohaselt: Riigiasutused, kohalikud omavalitsused ja nende ametiisikud ei tohi kellegi perekonna - ega eraellu sekkuda muidu, kui seaduses sätestatud juhtudel ja korras tervise, kõlbluse, avaliku korra või teiste inimeste õiguste ja vabaduste kaitseks, kuriteo tõkestamiseks või kurjategija tabamiseks. Riigikohus on sisustanud avaliku korra mõistet lahendis 3-1-1-89-96²⁸: "Avaliku korra all tuleb mõista tavade, heade kommetega, normidega või reeglitega kinnistatud isikutevahelisi suhteid ühiskonnas, mis tagavad igäühe avaliku kindlustunde ning võimaluse realiseerida oma õigusi, vabadusi ja kohustusi".

Riigikohus on avalikule korrale definitsiooni andnud lahendis 3-1-1-102-03, mille kohaselt "avalik kord on tavade, heade kommetega, normidega või reeglitega kinnistatud isikutevahelised suhted ühiskonnas, mis tagavad igäühele avaliku kindlustunde ja võimaluse realiseerida oma õigusi, vabadusi ja kohustusi."

Eesti Vabariigi Põhiseaduse kommenteeritud väljaandes on selgitatud, et "EIÕK artikkel 8 avalikku korda ei nimeta, kuid selle mõiste (*ordre public*) leiame konventsiooni 4. lisaprotokollis art-st 2 ja 7.²⁹"

Riigikohtu 3. mai 2001.a. otsuses nr 3-4-1-6-01³⁰ on kohus selgitanud, millal on riive õigustatud, nimelt "seadusandja eesmärgiks piirangu kehtestamisel on tagada eesti rahvuse ja kultuuri säilimine ja selle kaudu teiste inimeste õigus rahvuslikule identiteedile, mida kolleegiumi arvates saab lugeda riivet õigustavaks eesmärgiks". Seega, tulenevalt asjaolust, et riigi esmane ülesanne on sisemise rahu tagamine, annab nii seadus kui kohtupraktika õiguse piirata isikute põhivabadusi riigi julgeoleku ja avaliku korra kaitseks.

ja nende pereliikmete õigust liikuda ja elada vabalt liikmesriikide territooriumil ning millega muudetakse määrust (EMÜ) nr 1612/68 ja tunnistatakse kehtetuks direktiivid 64/221/EMÜ, 68/360/EMÜ, 72/194/EMÜ, 73/148/EMÜ, 75/34/EMÜ, 75/35/EMÜ, 90/364/EMÜ, 90/365/EMÜ ja 93/96/EMÜ.

28 Riigikohtu 10.09.1996.a. otsus 3-1-1-89-96

29 Eesti Vabariigi Põhiseadus. Kommenteeritud väljaanne. Tallinn, 2008. Lk 279

30 Riigikohtu 3. mai 2001.a. otsus nr 3-4-1-6-01 punkt 18

Seega, väljasaatmist ja sissesõidu keelamist kui lisakaristust saab mõista isikutele, kes ei ole Eesti kodanikud ning keda karistatakse vähemalt vangistusega ning nii Eesti kui rahvusvahelisest õigusest tulenevalt on taolise riive kohaldamine õigustatud riigi julgeoleku ja avaliku korra kaitsmiseks. Iga demokraatliku riigi kohustus on kaitsta oma kodanike põhiõigusi. Riivetel peab olema alati seaduslik ja põhjendatud alus ning midagi raskem riive, seda põhjalikumalt peab põhjendama, milleks on see vajalik. Rääkides põhivabadustest - ja õigustest, tuleb meeles pidada, et nendega käivad alati koos ka põhikohustused. Juhul, kui isik rikub põhikohustusi, tuleb tal olla valmis ka selleks, et piiratakse tema põhiõigusi.

1.4. Väljasaatmismenetlus kui haldusmenetlus

Isikud, kellele on kriminaalmenetluses mõistetud lisakaristusena riigist väljasaatmine ja sissesõidu keelamine, saadetakse riigist välja sama menetlusliku korra alusel kui isikud, kellele on tehtud lahkumisettekirjutus haldusmenetluses. Väljasaatmise kord on reguleeritud VSS-s. Põhiline erinevus on asjaolu, et VSS § 7² lg 2 p 7 kohaselt lahkumiskohustus sundtäidetakse kohe välismaalase suhtes, kes vabastatakse tingimisi karistuse kandmisest või tingimisi vangistusest enne tähtaega või seoses vangistuse ärakandmisega kui tal ei ole elamisluba või elamisõigust.

VSS § 2 lg 1 kohaselt peab välismaalasel olema Eestis viibimiseks seaduslik alus ja tal on Eestis ilma seadusliku aluseta viibimine keelatud. VMS § 51 lg 1 sätestab, et välismaalase Eestis viibimise seaduslikud alused on elamisluba, viisa, välislepingust tulenev õigus Eestis viibida, Vabariigi Valitsuse otsusest viisanõudest loobumise kohta tulenev õigus Eestis viibida ning muu seadusest, kohtulahendist või haldusaktist tulenev õigus või kohustus Eestis viibida.

VSS § 7 sätestab, et viibimisalusetas Eestis viibivale välismaalasele tehakse ettekirjutus Eestist lahkumiseks (edaspidi *lahkumisettekirjutus*). VSS § 11 kohaselt teeb

lahkumisettekirjutuse Politsei- ja Piirivalveamet või Kaitsepolitseiamet. VSS § 7 alusel tehakse lahkumisettekirjutusega kindlaks, et välismaalane viibib Eestis ebaseaduslikult, pannakse välismaalasele kohustus Eestist lahkuda, määratakse lahkumiskohustuse vabatahtliku täitmise tähtaeg, tehakse hoiatus välismaalase suhtes sunniraha rakendamise kohta lahkumisettekirjutuse täitmata jätmise korral, tehakse hoiatus lahkumiskohustuse sundtäitmise kohta ja vajaduse korral kohaldatakse välismaalase suhtes sissesõidukeeldu.

Lahkumiskohustuse vabatahtliku täitmise tähtaeg on lahkumisettekirjutusega määratud tähtpäev, mille saabumise ajaks on välismaalane kohustatud Eestist lahkuma. Lahkumisettekirjutusega määratakse lahkumiskohustuse vabatahtliku täitmise tähtaeg ajavahemikus 7 kuni 30 päeva. Enne lahkumisettekirjutuse sundtäitmise tähtaja saabumist või vaidlustamise tähtaja lõppemist või eelneva ettekirjutusega võib välismaalase välja saata halduskohtu loal, kui see on vajalik avaliku korra, julgeoleku, tervise või kõlbluse kaitseks või kuriteo ärahoidmiseks.

Lahkumisettekirjutuses ei määrata lahkumiskohustuse vabatahtliku täitmise tähtaega ja lahkumiskohustus sundtäidetakse kohe, kui see on vajalik avaliku korra või riigi julgeoleku tagamiseks või välismaalasel, kes vabastatakse tingimisi karistuse kandmisest või tingimisi vangistusest enne tähtaega või seoses vangistuse ärakandmisega, ei ole elamisluba või elamisõigust.

Pärast lahkumisettekirjutusega määratud lahkumiskohustuse täitmise tähtaja saabumist võib välismaalase lahkumiskohustuse igal ajal sundtäita. Sellest tulenevalt peab piirivalve-, kodakondsus- ja migratsiooni- või politseiametnik välismaalase kinni ja korraldab tema Eestist lahkumise.

VSS § 14 kohaselt võidakse välismaalane ilma ettekirjutust tegemata ja halduskohtu loata Eestist välja saata, kui:

1. tuvastatakse, et välismaalane on Eestisse saabunud ebaseaduslikult;
2. välismaalane on kinni peetav, kellel pole Eestis elamisluba ega elamisõigust;

3. viibimisalusetä välismaalase, kelle viisaga lubatud viibimisaja või viisavaba liikumise lepingu alusel lubatud viisavaba Eestis viibimise aeg on lõppenud;
4. välismaalase suhtes kehtib nõukogu direktiivi 2001/40/EÜ artiklis 3 nimetatud alustel tehtud väljasaatmise otsus, mis ei ole otsuse teinud liikmesriigi poolt tühistatud ega peatatud.

Politsei- ja Piirivalveameti kodakondsus- ja migratsiooniosakonna andmetel on sundtäitmise korras isikuid välja saadetud aastal 2004 – 61 inimest, 2005 – 51 inimest, 2006 – 71 inimest, 2007 – 87 inimest, 2008 – 103 inimest, 2009 – 103 inimest, 2010 – 66 inimest ja 2011 – 63 inimest.

Kui väljasaatmist ei ole koheselt võimalik lõpule viia, paigutatakse väljasaadetav halduskohtuniku loal väljasaatmiskeskusesse kuni väljasaatmiseni, kuid mitte kauemaks kui kaheks kuuks. Koosõlas Euroopa Parlamendi ja Euroopa Liidu Nõukogu direktiiviga 2008/115/EÜ, 16. detsember 2008, ühiste nõuete ja korra kohta liikmesriikides ebaseaduslikult viibivate kolmandate riikide kodanike tagasisaatmisel ning VSS §-ga 24 lg 1¹ vabastatakse väljasaadetav väljasaatmiskeskusest, kui 18 kuu jooksul välismaalase väljasaatmiskeskusesse paigutamise otsuse tegemise päevast arvates ei ole väljasaatmist täide viidud.

Direktiivi 2004/38/EÜ art 27 p 4 kohaselt lubab liikmesriik, kes on passi või isikutunnistuse välja andnud, selle dokumendi omanikul, kes on mõnest teisest liikmesriigist avaliku korra, julgeoleku või tervishoiu huvides välja saadetud, oma territooriumile uuesti siseneda ilma mingite formaalsusteta, isegi kui dokument enam ei kehti või selle omaniku kodakondsuse üle toimuvad vaidlused. Seega ei tohiks tekkida raskusi väljasaadetava isiku väljasaatmisel, kui tal on olemas mõne liikmesriigi poolt väljastatud dokument.

Seletuskirjas "Karistusseadustiku muutmise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seaduse" eelnõu juurde on selgitatud, et "Euroopa Liidu ühtne piirikontrolli-, varjupaiga- ja sisserändepoliitika reguleerib kolmandate riikide kodanike, sealhulgas määratlemata

kodakondsusega või kodakondsuseta isikute Schengeni alale sisenemise, seal viibimise ja alalt lahkumise tingimusi. Kriminaalõiguse normid ja kriminaalmenetlusega seotud sätted ei kuulu üldjuhul Euroopa Liidu pädevusse.

Seetõttu on liikmesriikidel õigus iseseisvalt vastu võtta kriminaalõigusega seonduvaid meetmeid välisriigi kodaniku suhtes, kes saadetakse riigist välja karistusena või vabadusekaotusliku karistuse õigusliku tagajärjena, tagades sealjuures Euroopa Liidu ja rahvusvahelise õigusega tunnustatud isikute põhiõiguste kaitse. Seega tuleb eristada kriminaalkaristust kandvate isikute väljasaatmist või väljaandmist karistusõiguse mõttes ning ebaseaduslikult riigis viibiva kolmanda riigi kodaniku väljasõidukohustuse sunniviisilist täitmist kui haldustoimingut väljasõidukohustuse ja sissesõidukeelu seaduse alusel.³¹

Isiku ebaseaduslik riigis viibimine tuleb lõpetada õiglase ja läbipaistva menetlusega, mis kaitseb isiku põhiõigusi ning tagab võrdse kohtlemise. Väljasõidukohustuse sunniviisiliseks täitmiseks isiku väljasaatmiskeskusesse paigutamine kujutab endast olulist isiku põhiõiguslikku sfääri sekkumist - seega paneb väljasaatmismenetluse läbiviimine proovile isiku põhiõiguste kaitstuse õigusriigis, nõudes aga samaaegselt menetluse tõhusust. Need nõuded seavad haldusorgani ja kohtu ette ülesande rakendada õigusnorme tõhusalt, seadusandja ette aga kohustuse luua lünkadeta ning proportsionaalne menetluskord.³²

Seadusandja on näinud ette võimaluse saata riigist välja isikuid, kellel ei ole õigust riigis enam viibida. Seega isegi juhul, kui isikule ei mõisteta kriminaalmenetluses lisakaristust (riigist väljasaatmist ja sissesõidu keelamist) saadetakse ta peale vanglast vabanemist riigist välja, kui tal puudub alus Eestis viibimiseks. Probleemiks on aga asjaolu, et antud haldustoimingu kasutamine isikute suhtes, kellel on õigus Eestis viibimiseks, on keeruline. Samuti nõuab see riigilt sama isiku suhtes uue menetluse läbiviimist.

31 Seletuskiri "Karistusseadustiku muutmise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seaduse" eelnõu juurde

32 Liina Kanger "Ebaseadusliku riigis viibimise lõpetamine. Väljasaatmine" Kohtupraktika analüüs, Tartu 2008 lk 3

2. Eesti kohtupraktika väljasaatmise ja sissesõidu keelamise kui lisakaristuse mõistmise osas

2.1. Kohtud, kus riigist väljasaatmist ja sissesõidu keelamist kui lisakaristust on mõistetud

Kokku kinnitati kokkuleppeid või menetleti asja erinevate isikute suhtes järgnevates kohtutes:

Harju Maakohtus 71-l korral;

Viru Maakohtus 15-l korral;

Pärnu Maakohtus 10-l korral;

Tartu Maakohtus 20-l korral.

Tutvudes viimaste aastate kohtute statistikaga (antud töö valmimise ajaks ei olnud avaldatud veel 2012.a. kohtute statistikat) leiame, et "2011.a saabus maakohtutesse kokku 20 908 kriminaalmenetlusasja. Viru Maakohtusse saabus 4497 kriminaalmenetlusasja, Pärnu Maakohtusse 2627, Tartu Maakohtusse 4795 ja Harju Maakohtusse 8989 kriminaalmenetlusasja³³". Autori poolt läbi töötatud kohtuotsused on tehtud ajavahemikus 2007.a.-2013.a., kohtute statistilised andmed on aastate 2010.a.-2011.a. kohta.

Paljudel kordadel on ühe menetluse raames mõistetud mitmele isikule samaaegselt lisakaristusena riigist väljasaatmine ning sissesõidu keelamine. Autori poolt väljatoodud statistika on isiku, mitte asja põhine.

Harju Maakohtu 11.12.2007.a. otsuses nr 1-07-13343 mõisteti lisakaristus korruga kuuele isikule (kolmele Läti kodakondsusega isikule ning kolmele Leedu kodakondsusega isikule). Antud otsus oli alles teine otsus, millega taolist lisakaristust kohaldati. Kõikidele mõisteti

33 Justiitsministeerium "I ja II astme kohtute statistilised menetlusandmed" Tallinn 2012 lk 5

riigist väljasaatmine ning sissesõidu keeld maksimummääras ehk 10 aastat. Teod, mille eest taoline karistus mõisteti, vastasid KarS § 392 lg 2 p 2 (Keelatud ja eriluba nõudva kauba ebaseaduslik sisse- ja väljavedu) ja KarS § 184 lg 2 p 1 (Narkootilise ja psühhotroopse aine suures koguses ebaseaduslik käitlemine) tunnustele.

Tartu Maakohtu 29.04.2011.a. otsusega nr 1-10-12954 mõisteti lisakaristus korraga neljale isikule, täpsemalt neljale Leedu kodanikule. Sissesõidu keelu pikkuseks oli 5 aastat ning tegudeks olid KarS § 255 lg 1 (kuulumise kolmest või enamast isikust koosnevasse püsivasse isikutevahelise ülesannete jaotusega ühendusse, mis on loodud varalise kasu saamise eesmärgil ning mille tegevus on suunatud teise astme kuritegude toimepanemisele), § 199 lg 3 (võõra vallasasja äravõtmise selle ebaseadusliku omastamise eesmärgil, korduvalt, grupi poolt ja sissetungimisega, mis on toime pandud kuritegeliku ühenduse poolt) ja KarS § 121 (teise inimese löömise ja muu valu tekitanud kehalise väärkohtlemise) tunnustele vastavad teod.

Samas tuleb tõdeda, et antud statistika tuleneb otseselt prokuröride tööst. Prokurör ehk riiklik süüdistaja on isik, kes juhib kohtueelset menetlust, koostab piisavate tõendite olemasolul süüdistusakti ning esitab selle kohtule. Prokurör kvalifitseerib süüteo ning taotleb sellele vastavat karistust.

Eelnevalt tõi autor välja, et käesoleva töö teemaks olevat karistusmeedet on viimastel aastatel mõistetud suuremale hulgale süüdimõistetutele. Seda on tinginud ka asjaolu, et 2008. aasta mais jõustunud KarS muudatustega laiendati väljasaatmise kohaldamisala I astme kuritegudelt II astme kuritegudele. "Perioodil 2007.–2008.a. I poolaasta, kui väljasaatmist kui lisakaristust võis mõista ainult I astme kuritegude eest, määrati seda valdavalt narkootikumide suures koguses käitlemise ja narkootikumide lähteaine või ravimi ebaseadusliku sisse- ja väljaveo eest. Peale väljasaatmise kui lisakaristuse kohaldamisala laiendamist on seda mõistetud ka nt pisivarguste, kelmuste, kehalise väärkohtlemise, avaliku rahu vastaste kuritegude, liikluskuritegude jm kergemate kuritegude eest."³⁴ Antud

34 Kaire Tamm, Mari-Liis Sööt, Justiitsministeeriumi kriminaalpoliitika analüüsi talitus. "Väljasaatmise kui

lisakaristust määratakse siiani kõige rohkem just narkootikumidega seotud süütegude eest.

KarS muudatuse eelnõu seletuskirjas põhjendati väljasaatmise ja sissesõidu keelamise kui lisakaristuse mõistmise aluste laiendamist järgnevalt: "Muudatuse eesmärgiks on vältida uute kuritegude toimepanemist välisriigi kodaniku poolt Eesti Vabariigi territooriumil. Eelkõige puudutaks muudatus selliseid teise astme kuritegude toimepanijaid, kes korduvalt rikuvad Eesti seaduste nõudeid, nt avaliku korra rasked rikkumised, varavastased süüteod, välismaalase ilma seadusliku aluseta Eestis viibimine. Seejuures on väljasaatmine lisakaristusena ette nähtud üksnes tahtlikult toimepandud kuriteo eest."³⁵ Lisakaristuse mõistmise aluste laiendamine oli autori arvates mõistlik ja vajalik samm.

Maakohtute otsuseid teise riigi kodaniku ja kodakondsuseta isiku riigist väljasaatmise ja sissesõidu keelamise kui lisakaristuse osas on Ringkonnakohtud tühistanud 5-1 korral. Kahel korral on veel esitatud apellatsioon, kuid maakohtu otsused jäeti muutmata. Põhjendusena, miks maakohtu otsused lisakaristuse osas on tühistatud, on viidatud Riigikohtu kriminaalkolleegiumi lahendile nr 3-1-1-38-09, kus kohus märgib, et kuigi erinevalt põhikaristusest peab lisakaristus eelkõige silmas preventisioone, ei tohi ka lisakaristuse liik ja määr ületada süü suurust KarS § 56 lg 1 tähenduses.

Ringkonnakohus tühistas maakohtu otsuseid väljasaatmise kui lisakaristuse osas põhjustel, et need ületasid süü suurust või siis ei olnud kohus arvestanud isiku sotsiaalseid ja perekondlike sidemeid Eesti riigiga. Käesoleva töö autor tutvus kohtuotsustega, kus 116-le isikule mõisteti lisakaristusena riigist väljasaatmine ja sissesõidu keeld ning väga vähestes neist oli üldse põhjendatud, milleks antud karistusmeedet vaja on ning kas isiku suhtes esinevad alused lisakaristuse kohaldamiseks ning millest kohus oma otsuse tegemisel lähtus.

lisakaristuse kohaldamise analüüs"

Elektrooniliselt kättesaadav:

<http://www.just.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=55588/Riigist+v%E4ljasaatmise+kui+lisakaristuse+kohaldamine.+Justiitsministeerium,+2011..pdf>

35 Riigipiiri seaduse, karistusseadustiku ja kriminaalmenetluse seadustiku muutmise seaduse eelnõu seletuskiri lk 2

Samas, nagu järgmises alapunktis autor välja toob, vaid kümnele isikule 116-st mõisteti lisakaristus üldmenetluses.

2.2. Kohtumenetlused, kus väljasaatmist ja sissesõidu keeldu kui lisakaristust on mõistatud

116 isikule mõisteti lisakaristus:

10 korda üldmenetluses;

95 korda kokkuleppemenetluses;

9 korda lühimenetluses;

2 korda kiirmenetluses.

Tutvudes Eesti kohtute üldstatistikaga saabus 2011. a. kohtusse 20908 kriminaalmenetlusasja, millest 3847 lahendati kokkuleppemenetluses; 2423 lahendati kiirmenetluses; 2381 lahendati lühimenetluses; 821 lahendati üldmenetluses.³⁶ Võrreldes kohtute üldstatistikat autori poolt koostatud statistikaga lisakaristuse mõistmise asjus, tuleb selgelt välja, et kokkuleppemenetluste osakaal on erinev üldstatistikast. 116-le isikule mõisteti lisakaristuseks riigist väljasaatmine ja sissesõidu keelamine ning 95 korda tehti seda kokkuleppemenetluse raames.

Kriminaalmenetluse seadustiku (edaspidi KrMS) § 239 lg 1 kohaselt võib kriminaalasja lahendada kokkuleppemenetluses, kui on olemas süüdistatava ja prokuratuuri taotlus. Asja menetletakse kokkuleppemenetluses, kui selleks on olemas prokuröri ja süüdistatava nõusolek ning kohtul jääb üle vaid kontrollida poolte nõusolekut kokkuleppe sõlmimiseks ning asjaolu, kas pooled saavad aru, milles kokku lepivad. Menetlusökonomika põhimõte on Eesti kriminaalmenetluskorra üheks väga oluliseks aluspõhimõtteks. Seega on mõistetav, miks kokkuleppemenetlust nii palju kasutatakse.

Kokkuleppemenetlust ei ole seadusandja lubanud kasutada alljärgnevate kuritegude korral:

³⁶ Justiitsministeerium "I ja II astem kohtute statistilised menetlusandmed" Tallinn 2012 lk 10-11

KarS §-des 89–91, 95–97, 99–103, § 110 lõikes 2, § 111 lõikes 2, § 112 lõikes 2, §-des 113–114, 118, 125, 135, § 141 lõikes 2, § 151 lõike 2 punktis 1 ja lõikes 4, § 200 lõike 2 punktis 5, § 214 lõike 2 punktis 3, §-des 237, 244, 246, § 251 lõike 3 punktis 3, § 252 lõikes 3, § 258 lõike 2 punktis 2, § 259 lõikes 3, § 266 lõikes 3, §-s 302, § 327 lõikes 3, § 405 lõikes 3, § 422 lõikes 2, §-s 435, § 441 punktis 1, § 442 punktis 1, § 443 punktis 1 ning § 445 lõike 2 punktis 1 ja lõikes 3 ettenähtud kuritegudes. Tegemist on peamiselt süütegudega inimsuse vastu, sõjasüütegudega, süütegudega rahvusvahelise julgeoleku vastu ning süütegudega, mis on toime pandud raskendavatel asjaoludel.

Kokkuleppemenetlust ei kasutata ka juhul, kui sellega ei nõustu süüdistatav või tema kaitsja või prokuratuur (KrMS § 239 lg 2 p 2), kui tegemist on mitme süüdistatavaga kriminaalasjas, kui vähemalt üks süüdistatav ei nõustu kokkuleppemenetluse kohaldamisega (KrMS § 239 lg 2 p 3) või kui sellega ei nõustu kannatanu või tsiviilkostja (KrMS § 239 lg 2 p 4) ning samuti juhul, kui esinevad karistusjärgse kinnipidamise kohaldamise alused (KrMS § 239 lg 2 p 5).

Kokkuleppemenetluse kohaldamise taotlemine on lubatud kogu kriminaalmenetluse vältel enne kohtuliku uurimise lõpetamist maakohtus. Oluline on arvestada sellega, et enne kokkuleppemenetluse alustamist peab olema olemas juba tõendid selleks, et kahtlustatavat või süüdistatavat oleks kokkuleppemenetluses võimalik süüdi tunnistada.

Kokkuleppemenetluses alustatakse läbirääkimisi karsituse liigi ja määra üle alles siis, kui on saavutatud kokkulepe kuriteo kvalifikatsioonis ning kuriteoga tekitatud kahju laadis ja suuruses. Oluline kokkuleppemenetluse objekt on karistus.

"Kriminaalmenetluslikus kokkuleppemenetluses kohtulikul arutamisel ei toimu tõendite vahetut uurimust. Kokkuleppemenetluses ei toimu kohtumenetluse poolte kontradiktoorse vastuseisu. Kokkuleppemenetluses otsustab kohus tõendamiseseme asjaolude olemasolu või puudumise üle valdavalt kriminaaltoimikuga tutvumise ja süüdistatava küsitlemise tulemina

kujuneva veendumuse tõttu."³⁷ Järelikult kehtib kokkuleppemenetluses teatud mõttes madalam tõendamisstandard, kui üldkorras menetluses.

Meris Sillaots oma doktoriväitekirjas toob välja, et "rõhutada tuleb seda, et kohtul puudub kokkuleppemenetluses kohtuotsuse tegemisel võimalus kõrvale kalduda kokkuleppes märgitust. Selline lahendus loob süüdistatavatele kindlustunde, et kokkuleppemenetluses ei saa kohus mõista rangemat karistust, kui ühelt poolt prokuröri ja teiselt poolt süüdistatava ja tema kaitsja vahel kokku lepitud"³⁸. Ehk isegi, kui kohus sooviks isikule mõista lisakaristusena riigist väljasaatmist ja sissesõidu keelamist, ei ole tal seda võimalik teha, kuna kokkuleppes süüdistatava ja prokuröri vahel seda ei ole. Kohtu ülesanne kokkuleppemenetluses on kokkuleppe aktsepteerimine ja süüdimõistva kohtuotsuse tegemine või kokkuleppe mitteaktsepteerimine ja sellekohase määruse tegemine.

Kriminaalmenetluse koodeksis lihtmenetluse seadustamise põhjuseks oli kuritegevuse kiire kasv ja eriti esimese astme kohtute suur töökoormus³⁹. Meris Sillaots oma väitekirjas arutleb kokkuleppemenetluse eesmärgi üle. Nimelt leiab ta, et "kokkuleppemenetlus peab aitama realiseerida avaliku menetlushuviga hõlmatud menetlusökonoomia eesmärki. Tähelepanuta ei tohiks jätta seda, et kokkuleppemenetlus peab aitama tagada kriminaalasjade lahendamise suurema kiiruse kui üldkorras toimuv kriminaalmenetlus."⁴⁰ Arvestada tuleb ka asjaoluga, et kohtumenetlus on kallis ning isikud, kellele mõistetakse lisakaristuseks riigist väljasaatmine ja sissesõidu keelamine, ei panusta omalt poolt tulevikus, ega ole eeldatavasti panustanud ka minevikus, läbi maksude vm tagasi Eesti riiki.

Probleemne on aga asjaolu, et lihtmenetluste edasikaebesüsteemi piirangute tõttu ei jõua enamused neis menetlustes lahendatud asjadest kohtusüsteemi teisele ega ka kolmandale astmele, mistõttu kohtupraktika jääb ühtlustumata ja nendes asjades tõusetunud võimalikele

37 Eerik Kergandberg, Meris Sillaots "Kriminaalmenetlus" Tallinn 2006, lk 378.

38 Meris Sillaots "Kokkuleppemenetlus kriminaalmenetluses" väitekirja doctor iuris kraadi taotlemiseks. 2004 lk 166

39 E.Kergandberg. "Kokkuleppemenetlus Saksa ja Eesti kriminaalhoolekandes." Juridica VIII/1997, lk 391

40 Meris Sillaots "Kokkuleppemenetlus kriminaalmenetluses" väitekirja doctor iuris kraadi taotlemiseks. 2004 lk 94

materiaalõiguslikele probleemidele vastus andmata.

2.3. Teod, mille eest on lisakaristus mõistetud

Teod, mille eest on isikutele mõistetud lisakaristusena riigist väljasaatmine ning sissesõidu keelamine, on olnud alljärgnevad:

Isikuvastased süüteod

KarS § 114 (mõrv) - 4

KarS § 118 (raske tervisekahjustuse tekitamine) - 1

KarS § 119 (raske tervisekahjustuse tekitamine ettevaatamatusest) - 4

KarS § 120 (ähvardamine) - 2

KarS § 121 (kehaline väärkohtlemine) - 2

Kokku: 13 korda

Rahvatervise vastased süüteod

KarS § 184 (narkootilise ja psühhotroopse aine suures koguses ebaseaduslik käitlemine) - 33

KarS § 188 (unimaguna, kanepi ja kokapõõsa ebaseaduslik kasvatamine) - 2

KarS § 189 (narkootilise ja psühhotroopse aine levitamise ettevalmistamine) - 1

KarS § 193 (nakkushaiguse ja loomataudi leviku põhjustamine) - 1

Kokku: 37 korda.

Varavastased süüteod

KarS § 199 (vargus) - 31

KarS § 200 (röövimine) - 4

KarS § 202 (süüteo toimepanemise tulemusena saadud vara omandamine, hoidmine ja turustamine) - 2

KarS § 209 (kelmus) - 9

KarS § 213 (arvutikelmus) - 1

KarS § 215 (asja omavoliline kasutamine) - 2

Kokku: 49 korda

Avaliku rahu vastased süüteod

KarS § 255 (kuritegelik ühendus) - 17

KarS § 257 (omavoli) - 1

KarS § 259 (välismaalase ebaseaduslik toimetamine üle Eesti Vabariigi riigipiiri ja ajutise kontrolljoone) - 1

KarS § 263 (avaliku korra raske rikkumine) - 3

KarS § 266 (omavoliline sissetung) - 1

Kokku: 23 korda

Õigusemõistmisevastased süüteod

KarS § 328 (Kinnipeetava, arestialuse ja vahistatu põgenemine) - 1

Kokku: 1 kord

Avaliku usalduse vastased süüteod

KarS § 333 (maksevahendi ja väärtpaberi võltsimine) - 2

KarS § 334 (võltsitud maksevahendi ja väärtpaberi käitlemine) - 1

KarS § 344 (dokumendi, pitsati ja plangi võltsimine) - 1

KarS § 345 (võltsitud dokumendi, pitsati ja plangi kasutamine) - 2

KarS § 348 (võltsitud tähtsa isikliku dokumendi kasutamine ja kasutada andmine) - 4

KarS § 349 (tähtsa isikliku dokumendi kuritarvitamine) - 2

Kokku: 12 korda

Majandusalased süüteod

KarS § 372 (tegevusloata ja keelatud majandustegevus) - 1

KarS § 391 (salakaubavedu) - 3

KarS § 392 (keelatud ja eriluba nõudva kauba ebaseaduslik sisse- ja väljavedu) - 40

KarS § 394 (rahapesu) - 1

Kokku: 45 korda

Üldohtlikud süüteod

KarS § 418 (tulirelva, selle olulise osa ja laskemoona ebaseaduslik käitlemine) - 2

Kokku: 2 korda

Liiklussüüteod

KarS § 422 (sõidukijuhi poolt liiklusnõuete ja sõiduki käitusnõuete rikkumine) - 1

KarS § 424 (mootorsõiduki, maastikusõiduki ja trammi juhtimine joobeseisundis) - 1

Kokku: 2 korda

Tegusid, mida autor välja tõi, on rohkem kui 116 ehk rohkem kui isikuid, kellele lisakaristusena riigist väljasaatmine ja sissesõidu keeld mõistatud on, tulenevalt asjaolust, et mitmed isikud panid toime mitmeid erinevaid süütegusid. Kõige rohkem on väljasaatmist ja riiki sisenemise keelamist kui lisakaristust mõistatud varavastaste tegude eest (49 korda), majandusalaste süütegude eest (45 korda) ja rahvatervise vastaste süütegude eest (37 korda).

Samas tuleb täpsustada, et nii rahvatervise vastaste süütegude kui ka majandusalaste süütegude taga on narkootikumidega seotud süüteod. Seega on isikuid riigist välja saadetud peamiselt narkosüütegude toimepanemise eest.

Põhjusteks, miks just narkokuritegevusega seotud süütegusid loetelus nii palju leiab, võib tuua kaks asjaolu. Üheks põhjuseks võib autori arvates olla asjaolu, et narkosüütegudega igapäevaselt tegelevad prokurörid on rohkem kursis võimalusega kohaldada süüdistatava suhtes riigist väljasaatmist ja sissesõidu keeldu kui lisakaristust. Võttes taas aluseks selle, et 95 isiku suhtes 116-st menetleti asja kokkuleppemenetluses.

Teise põhjusena võib välja tuua asjaolu, et narkokuritegevus on riigipiire ületav kuritegevuse liik ning sellega on olemuslikult juba seotud paljud välismaalased.

2.4. Riigid, mille kodanikud on Eestist lisakaristusena välja saadetud

Kokku keelati lisakaristusena 20 riigi kodanikule Eesti Vabariiki sissesõit. Täpsemad arvud olid:

Leedu Vabariik: 22 isikut;

Soome Vabariik: 20 isikut;

Läti Vabariik: 14 isikut;

Venemaa Föderatsioon: 13 isikut;

Rumeenia: 4 isikut;

Itaalia Vabariik ja Aserbaidžaaani Vabariik: 3 isikut;

Rootsi Kuningriik, Suurbritannia ja Põhja-Iiri Ühendkuningriik, Saksamaa Liitvabariik, Poola Vabariik, Ghana Vabariik ja Gruusia: iga riik 2 isikut;

Armeenia Vabariik, Valgevene Vabariik, Hiina Rahvavabariigi Hongkongi erihalduspiirkond (lühendatult Hongkong), Hollandi Kuningriik, Somaali Vabariik, Pakistani Islamivabariik, Tadžikistani Vabariik: iga riik 1 isik.

Antud arvud ei tohiks üllatada, kuna on mõistetav, et just lähiriikide kodanikke on meie riigis kõige rohkem. Oleks võinud ehk eeldada, et nimistus ilmneb rohkem Euroopa riike, kuid riigist välja on saadetud ja lisakaristusena mõistetud sissesõidu keelamine ka eksootilisemate riikide esindajatele.

Käesoleva töö punktis 1.1. tõin välja Justiitsministeeriumi poolt avaldatud statistika vangide arvu kohta, mille kohaselt 2011. aasta lõpul oli määratlemata kodakondsusega vange 31% (1058) ja Eesti kodanikke 62% (2098). Välisriikide kodanikke oli 7% (244), neist kõige enam Venemaa (189), Läti (17), Leedu (12) ja Soome (8) kodanikke. 2011. aasta lõpul oli Eesti vanglates 3400 vangi, neist 2628 süüdimõistetut ja 772 vahistatut, kellest 40% ei ole Eesti kodanikud. Võrrelda väljasaatmisele määratud välismaalastest kurjategijate arvu Eesti vanglates viibivate välisriikide kodanike arvuga, on selgesti näha, et suurem osa karistatud mitte Eesti kodanikke vanglast vabanedes siirdub tagasi meie ühiskonda.

Eelpool olev loetelu aga ei ole veel lõplik. 18 isiku kodakondsus ei ilmnenu kohtuotsuseid lugedes, neist 6 isiku puhul oli kohtuotsuses välja toodud, et isikul puudub kodakondsus. 12 isiku kodakondsust või selle olemasolu puudumist ei olnud kohtuotsustes avalikustatud.

Kriminaalmenetluse seadustiku § 245 lõikes 1 on välja toodud loetelu, mis peab kokkuleppes kirjas olema. Nimelt kokkuleppesse märgitakse: 1) kokkuleppe sõlmimise aeg ja koht; 2) prokuröri ametinimetus ning nimi; 3) süüdistatava nimi, elu- või asukoht ja aadress, isikukood või selle puudumisel sünniaeg, **kodakondsus**, haridus, emakeel ning töökoht või õppeasutus; 4) kaitsja nimi; 5) süüdistatava karistus; 6) süüdistatavale kohaldatud tõkend ja selle kestus; 6) süüdistatavale kohaldatud tõkend ja selle kestus; 6¹) märkus selle kohta, et kahtlustatavale või süüdistatavale on selgitatud tema õigusi kokkuleppemenetluses ja kokkuleppemenetluse tagajärgi; 7) kuriteo asjaolud; 8) kuriteo kvalifikatsioon ning kuriteoga tekitatud kahju laad ja suurus; 9) karistuse liik ja määr; 10) konfiskeerimisele kuuluv vara.

Autori poolt tutvutud kohtulahendites ei olnud märgitud 12 isiku kodakondsust. Seega ei olnud kokkuleppeid sõlmitud kriminaalmenetluse seadustikuga kooskõlas. 6 isiku kohta oli konkreetselt märgitud, et neil puudub kodakondsus.

Tekib uus küsimus: kuhu me saadame kodakondsuseta isikud? Autori poolt läbi töötatud kohtulahendites oli vaid ühes kokkuleppes märgitud, kuhu saadetakse kodakondsuseta isik peale karistuse kandmist:

Harju Maakohtu 02.10.2008.a. otsuse nr 1-08-11845 resolutsiooni punkti 5 kohaselt otsustas kohus: KarS § 54 lg 1 alusel kohaldada Ahmed Hagi suhtes lisakaristust, so riigist väljasaatmist ja saata Ahmed Hagi pärast käesoleva otsusega mõistetud vangistuse ärakandmist Eesti Vabariigist välja Suurbritannia ja Põhja-Iirimaa Ühendkuningriiki, kohaldades Ahmed Hagi suhtes Eesti Vabariiki sissesõidukeeldu 5 (viis) aastaks. Isikul puudus kodakondsus. Kohtuotsuses on küll välja toodud, et isiku töökoht oli Londoni linnavalitsuses, täpsemalt oli ta pargivaht. Seega antud juhul võime eeldada, et isikul oli

olemas nii isikuline, varaline ja emotsionaalne side Suurbritannia ja Põhja-Iirimaa Ühendkuningriigiga, kuigi, kuna tegemist oli kokkuleppemenetlusega, siis kohus oma otsust põhjendanud ei ole.

Ühes otsuses oli Pakistani Islamvabariigi kodanik saadetud Eestist Hispaania Kuningriiki: Harju Maakohtu 21.03.2012.a. otsuses nr 1-12-2114, kus süüdistavataks oli Pakistani Islamvabariigi kodanik Muhammad Shahbaz, mõistis kohus: KarS § 54 järgi kohaldada Muhammad Shahbaz'i suhtes lisakaristust. Saata Muhammad Shahbaz peale 8 (kaheksa) kuulise vangistuse ärakandmist Eesti Vabariigist välja Hispaania Kuningriiki. Kohaldada Muhammad Shahbaz'i suhtes sissesõidukeeldu Eesti Vabariiki 10 (kümneks) aastaks. Taaskord oli tegemist kokkuleppemenetlusega ning mis motiividel isik saadeti Pakistani Islamivabariigi asemel Hispaania Kuningriiki, jäi selgusetuks.

Mõned korrad on kohus veel märkinud resolutsioonis, kuhu isik saadetakse, kuid need on olnud juhud, kui isikul on ka sama riigi kodakondsus. VSS § 17 sätestab järgmist: Väljasaadetav saadetakse välja riiki, kust ta saabus Eestisse, välismaalase kodakondsusriiki, asukohariiki või kolmanda riigi nõusolekul kolmandasse riiki, kui Euroopa Liidu õigusakt või välisleping ei sätesta teisiti. Valikuvõimaluse korral lähtutakse väljasaadetava põhjendatud eelistusest, kui see ei takista oluliselt väljasaatmise täideviimist (lg 1). Väljasaadetav, kellel on seaduslik alus elamiseks või ajutiseks viibimiseks Schengeni konventsiooni liikmesriigis, saadetakse välja sellesse riiki (lg 3). Mitte üheski kohtuotsuses, kus oli märgitud, millisesse riiki isik saadetakse, ei olnud põhjendatud millistel kaalutlustel just sinna isik saadeti.

On arusaadav, et isik saadeti tagasi sellesse riiki, mille kodanik ta on, kuid kuhu saadetakse kodakondsuseta isikud ning miks eelpool viidatud kohtulahendis isik just lahendis märgitud riiki tagasi saadeti, ei ole teada. Kuid arvesse tuleb võtta VangS § 75 lg-t 5, mis sätestab täiesti ühemõtteliselt järgmist: Välismaalasest kinnipeetav, kellel ei ole elamisluba, saadetakse vabastamisel Eestist välja.

KarS § 54 lg 1 sätestab üheselt, et lisakaristuse kohaldamiseks on vajalikud kaks eeltingimust - väljasaatmiseks kohane subjekt ja süüdlase süü suurus. Väljasaatmine on kohaldatav seega kitsalt välisriigi kodanikele. Autori arvates oleks vajalik KarS §-s 54 sätestatud laiendada ka kodakondsuseta isikutele. Kohtupraktikas on antud sätte kohaldamisala laiendatud.

Kui süüdistataval on olemas elukohariik, siis kohtulikult karistatud isikute üleandmise Euroopa konventsiooni⁴¹ lisaprotokolli artikkel 3 lõike 1 kohaselt „võib karistava riigi palvel elukohariik kõnealuse artikli tingimustel nõustuda kohtulikult karistatud isiku üleandmisega ilma isiku nõusolekuta, kui selle isiku viimane kohtuotsus või sellest tulenev haldusotsus sisaldab väljasaatmise korraldust või muud meetet, mille tõttu see isik ei või pärast vanglast vabastamist jääda kauemaks karistava riigi territooriumile.“⁴² Seega saab kohtulikult karistatud isikute üleandmise konventsiooni alusel anda üle isikut ka tema elukohariigile. On arusaamatu, miks KarS'is on sätestatud alus vaid teise riigi kodanike väljasaatmiseks. Haldusõiguslikus korras saab ka kodakondsuseta isikuid välja saata ning väljasaadetavaks riigiks ei pea vaid kodakondsusjärgne riik olema.

EIÕK art 3 keelab väljasaatmise riikidesse, kus isik võib realselt saada väärkohtlemise osaliseks, olgu selleks piinamine, ebainimlik või alandav kohtlemine või karistamine. Eestil ei ole olnud probleeme, et me oleksime saatnud isiku riiki, kus ei kehtiks inimõigused või kus teda ootaks ebamõistlikult karm karistus.

2.5. Sissesõidu keelu pikkus ja selle tinginud alused

Arvudes sissesõidu keelu pikkus:

10 aastat - 26-le isikule

8 aastat - 3-le isikule

7 aastat -7-le isikule

41 Euroopa Nõukogu leping nr 167, vastu võetud 18.12.1997, jõust 01.06.2000. Kättesaadav arvutivõrgus: <http://conventions.coe.int/Treaty/en/Treaties/Html/167.htm>.

42 Õiguskantsler Indrek Teder'i 03.02.2011.a. "Soovitus õiguspärasuse ja hea halduse tava järgimiseks" Justiitsminister Rein Lang'le

5 aastat - 36-le isikule
4 aastat - 8-le isikule
3 aastat - 28-le isikule
2 aastat - 4-le isikule
1 aasta 6 kuud - 1-le isikule
1 aastat - 1-le isikule
6 kuud -1-le isikule.

KarS § 54 lg 1 kohaselt võib kohus süüdimõistetule mõista lisakaristusena riigis väljasaatmise koos sissesõidukeeluga kuni kümneks aastaks. Miinimummäär antud paragrahvis märgitud ei ole. KarS ei sätesta tähtajalise lisakaristuse alammäära, kuid KarS § 67 lg 2 sätestab, et lisakaristuse tähtaega arvutatakse aastates ja kuudes. Seega saame antud paragrahvist tuletada, et lisakaristuse alammäär on üks kuu.

Esimesed lahendid, kus isikule oli lisakaristusena mõistetud riigist väljasaatmine ning sissesõidu keeld, oli sissesõidu keelu pikkuseks 10 aastat. Eranditult. Alles 10. kohtuotsus, kus selline lisakaristus isikule mõisteti, oli sissesõidu keelu pikkuseks 5 aastat.

KarS § 55 lg 2 kohaselt arvutatakse KarS §-s 54 sätestatud väljasaatmisega kaasneva sissesõidukeelu tähtaega süüdimõistetu väljasaatmisest.

Mida aeg edasi, seda kergem lisakaristus on isikutele mõistetud. Ehk kui alguses mõisteti lisakaristus enamasti 10 aastat ehk maksimummääras, siis praegu on sissesõidu keelu pikkuseks enamasti 3-4 aastat. 2009.a. oli sissesõidu keelu pikkuseks enamasti 7 aastat, 2010-2011.a. oli palju kohtulahendeid, kus sissesõidu keelu pikkuseks oli 5 aastat.

Millest oleneb sissesõidu keelu pikkus? Tutvudes kohtuotsustega, kus 116-le isikule mõisteti lisakaristusena sissesõidu keeld, ei oska autor öelda, millistel kaalutlustel seda tehti. Siinkohal aga viitaks VSS paragrahvile 7⁴, mille lõige 1 sätestab: lahkumisettekirjutuses kohaldatakse välismaalase suhtes sissesõidukeeldu kolmeks aastaks lahkumisettekirjutuse

täitmise päevast arvates ning sama paragrahvi lõige 5 sätestab, et kui välismaalasele tehakse vormikohane lahkumisettekirjutus või kui ta kujutab endast ohtu avalikule korrale või riigi julgeolekule, kohaldatakse lahkumisettekirjutuses tema suhtes sissesõidukeeldu viieks aastaks, välja arvatud juhul, kui välismaalasel on kehtiv sissesõidukeeld kauemaks kui viieks aastaks lahkumisettekirjutuse tegemise päevast arvates.

Seega isikuid, kes ei ole kohtuotsusega süüdi mõistetud ning kelle suhtes ei ole kohtu otsusega mõistetud väljasaatmist kui lisakaristust, võib lahkumisettekirjutusega välja saata ja keelata riiki sisenemine 3-5 aastaks. Teatud juhtudel võib sissesõidukeeld olla ka tähtajatu.

Kuid nagu eelpool välja toodi, mõisteti enamus lisakaristusi kokkuleppemenetluses. Seega põhjendusi sissesõidu keelu pikkumise osas otsustes välja toodud üldiselt ei ole. KrMS § 224 lg 2 kohaselt alustatakse läbirääkimisi karistuse liigi ja määra üle, kui prokuratuur ja kahtlustatav või süüdistatav ning tema kaitsja jõuavad kuriteo kvalifikatsioonis ning kuriteoga tekitatud kahju laadis ja suuruses kokkuleppele, mida prokurör taotleb kohtus kuriteo toimepanemise eest.

KrMS § 245 lõikes 1 on välja toodud loetelu, mis peab kokkuleppes kirjas olema. Loetelus ei ole aga punkti, mis kohustaks prokurööri selgitama, mis alustel ta lisakaristust taotleb ning mis põhjustel on lisakaristus just sellises määras. Samuti ei ole seal punkti, mis kohustaks kohut kaaluma, kas prokurööri poolt küsitud lisakaristus on võrdeline toimepandud teoga.

Mõnes kokkuleppes on siiski välja toodud põhjendused, mille alusel leiti, et lisakaristus on vajalik. Näiteks Harju Maakohus 25.01.2011.a. otsus kriminaalasjas nr 1-10-14213 (Rami Kristian Nordlund süüdistuses KarS §-de 392 lg 1 - § 25 lg 2 ja § 184 lg 1 järgi kokkuleppemenetluses), kus kohus sedastas, et: *käesolevas kriminaalasjas loeb kohus põhjendatuks Rami Kristian Nordlund suhtes lisakaristuse s.o väljasaatmise - kohaldamise. Kohus märgib, et käesoleva kriminaalasja eeluurimise ja kohtumenetluse käigus ei ole tuvastatud, et Rami Kristian Nordlund elaks püsivalt Eesti Vabariigis, samuti, et omaks Eesti Vabariigis perekonda s.t seaduslikku abikaasat ja/või alaealist last.*

Järgmine kohtulahend kokkuleppemenetluses, kus kohus on oma otsust põhjendanud, on Pärnu Maakohus 19.09.2011.a. otsus kriminaalasjas 1-11-8000 (Zenoviy Ilnytskyy süüdistus KarS § 120, § 121, § 199 lg 2 p 4, § 213 lg 1 ja § 266 lg 2 p 1 järgi kokkuleppemenetluses). Kus kohus põhjendas: "*Vaatamata sellele, et * Vabariigi kodanik (kohtuotsuses oli süüdistatava kodakondsusriik salastatud) Zenoviy Ilnytskyy omab alates 13.12.2003 kehtivat pikaajalist elamisluba Eesti Vabariigis elamiseks ning tal elavad Eesti Vabariigis *.a sõlmitud abielust I Ia`ga /G/ * sündinud * A I ja * sündinud poeg M I, on tema abielu lahutatud, mistõttu ta ei ela juba pikemat aega oma lastega ühises perekonnas, suheldes nendega vaid ebaregulaarselt, kusjuures ka majanduslikult laste kasvatamisest osa ei võta ning elatist oma alaealisele ei maksa, ööbides juhututtavate juures ning sooritades jätkuvalt kuritegusid, mille toimepanemise eest on teda juba viis korda kohtu poolt karistatud reaalse vangistusega, mistõttu tema kuritahtlik elu kaalub üle temale Eesti Vabariigi poolt antud hüve elada Eesti Vabariigis. Eeltoodust lähtudes tuleb tahtlikult toimepandud kuritegude eest järjekordse vangistusega karistatav süüdistatav Zenoviy Ilnytskyy saata Eesti Vabariigist välja enda kodakondsusjärgsesse riiki, s.o * Vabariiki ühes sissesõidukeeluga kuni viieks aastaks, hoidmaks sellega ära uute kuritegude toimepanemise välisriigi kodaniku poolt, sest igal riigil on õigus saata riigist välja need välisriigi kodanikud, kes rikuvad avalikku korda ja panevad toime kuritegusid. Zenoviy Ilnytskyy kuritegelikku eluviisi arvestades kaaluvad tema poolt toime pandud kuritegude raskusest tuleneva süü suurus ja õiguskorra kaitsmise huvid üles ka süüdlase perekondlikud sidemed, mistõttu pärast kõnealolevate kuritegude toimepanemise eest põhikaristusena mõistetud vangistuse ärakandmist tuleb Zenoviy Ilnytskyy üle anda Politsei- ja Piirivalveameti struktuuriüksusena tegutsevale Väljasaatmiskeskusele, kelle ülesanne on Väljasõidukohustuse ja sissesõidukeelu seaduse § 261 lg 1 kohaselt väljasaadetavate kinnipidamise otsuste täideviimine. Kohus nõustub prokuröri poolt esitatud väljasaatmise põhjendusega. Kohus leiab, et selles veenvalt põhjendatud lisakaristusena väljasaatmise kohaldamise vajadust."*

Kohtud on vaid kaks korda, kinnitades süüdistaja ja süüdistatava vahel sõlmitud kokkuleppeid, põhjendanud oma otsust nõustuda kokkuleppega ja mõista isikule

lisakaristusena väljasaatmine ja sissesõidu keelamine. Samas, tutvudes KarS kommenteeritud väljaandega, on ka seal rõhutatud, et "kohus peab eeltoodud põhjustel (PS §§ 26 ja 27, EIÕK art-d 8 ja 12) suhtuma väljasaatmise mõistmisesse lisakaristusena eriti ettevaatlikult, kaaludes igal juhul eraldi, kas selle kohaldamine on vastavuses süüdlase süü suurusega ja kaalub üles õiguskorra kaitsmise huvid süüdlase perekondlike sidemete katkemisega võrreldes."⁴³

Tuleb tõdeda, et sissesõidu keelu raskus ei ole enamasti kooskõlas toimepandud teo raskusega ning kohtud valdavalt mõistavad sellise lisakaristuse, mida on taotlenud prokurör.

2.6. Seadusliku abikaasa ning alaealise lapse olemasolu isikutel, kellele on mõistetud lisakaristusena riigist väljasaatmine ja sissesõidu keelamine

KarS § 54 l lause 2 sedastab, et juhul, kui süüdimõistetul on Eestis koos temaga seaduslikult ühises perekonnas elav abikaasa või alaealine laps, peab kohus väljasaatmise kohaldamist oma otsuses põhistama.

Autori poolt läbi töötatu kohtulahendites oli 116-st isikul 6-l alaealine ülalpeetav (kohtuotsustes märgitu kohaselt).

Harju Maakohtu 11.12.2007.a. otsuses nr 1-07-13343, oli kohtuotsuses kirjas:

1. Edgars ANTAINIS-e, sünd. 11.01.1967.a. Lätis, isikukood: 110167-11637, rahvuselt lätlane, Läti Vabariigi kodanik, keskharidusega, abielus, **ülalpidamisel 12 aastane poeg**, töötab XXX laadijana, elab aadressil: XXX kriminaalkorras karistamata - süüdistuses KarS § 392 lg.2 p.2 ja KarS § 184 lg.2 p.1 järgi;

2. Valdis ANTAINIS-e, sünd. 01.06.1970.a. Läti Vabariigis, isikukood: 010670 - 11658, rahvuselt lätlane, Läti Vabariigi kodanik, keskharidusega, abielus, **ülalpidamisel üks alaealine laps**, töötab XXX on selle aktsionär, elab aadressil: XXX, varem Eesti Vabariigis

⁴³ Jaan Sootak, Priit Pikamäe „Karistuseseadustiku kommenteeritud väljaanne“ 3. trükk. Tallinn: Juura 2009. lk 223 p 1.2

kriminaalkorras karistamata - süüdistuses KarS § 392 lg.2 p.2 ja KarS § 184 lg.2 p.1 järgi;

3. Olegs NEM ENKOVŠ-e, sünd. 17.08.1970.a. Läti Vabariigis, isikukood: 170870 - 11643, rahvuselt lätlane, kodakondsuseta, keskharidusega, abielus, **ülalpidamisel 1 alaealine laps**, töötab kaubalaeval "XXX" koka abina, elab aadressil: XXX, varem Eesti Vabariigis kriminaalkorras karistamata;

4. Rolandas ZAVECKAS, sünd. 31.12.1964.a. Leedus, isikukood: 36412310197, rahvuselt leedulane, Leedu Vabariigi kodanik, keskharidusega, abielus, **ülalpidamisel 2 alaealist last**, töötab kinnist tüüpi aktsiaseltsis valvurina, elab aadressil: XXX, varem Eesti Vabariigis kriminaalkorras karistamata;

5. Audrius ŽIGAS-e, sünd. 14.04.1974.a. Leedus, isikukood: 37404140028, rahvuselt leedulane, Leedu Vabariigi kodanik, keskharidusega, abielus, **ülalpidamisel 1 alaealine laps**, töötab FIE mänedžerina, elab aadressil: XXX, varem Eesti Vabariigis kriminaalkorras karistamata;

6. Pärnu Maakohtu 28.11.2008.a. otsuses nr 1-08-8428 (jõustunud Tallinna Ringkonnakohtu 06.04.2008.a. otsusega nr 1-08-8428) oli märgitud, et isikul on **ülalpeetav Venemaal** ning isik soovis oma vastse abikaasa (abieluakt koostati peale süüdistusakti esitamist) alaealistele lastele anda oma perekonna nime. Kohus aga leidis, et nimede muutmise ei too kaasa veel lapsendamist süüdistatava poolt ega tekita viimasele seadusega tagatud vanema ülalpidamiskohustusi.

Kahjuks ei oska autor öelda, kas lätlaste ja leedukate alaealised ülalpeetavad elasid koos süüdistatavatega Eestis ning kellega süüdistatavad abielus olid - kas lätlaste, leedukate või eestlastega, kohtuotsuses nende väljasaatmist ülalpeetavate osas ei põhistatud.

Seega jääb analüüs KarS 54 lg 1 lause 2 osas puudulikuks, kuna kohtuotsustest ei tulene, kas isikutel üldse on Eestis elavaid seaduslikke abikaasasid ning alaealisi ülalpeetavad või ei ole ning juhul kui on, miks ei ole neid võetud arvesse otsuse tegemisel ja lisakaristuse mõistmisel.

3. Vastuolud Eesti kohtupraktikas ja õigusaktides

3.1. Prokuröride seiskohad väljasaatmine ja sissesõidu keelamise kui lisakaristuse suhtes

Käesoleva töö alapunktis 2.2. tõi autor välja, et 116-st isikust 95-le mõisteti riigist väljasaatmine ja sissesõidu keelamine kui lisakaristus kokkuleppemenetluses. Töö alapunktis 2.2. toodi välja ka eeldused, millistel tingimustel saab süüdistatavaga kokkulepet sõlmida ning mida antud menetlusvorm endast kujutab. Kokkuleppemenetluses on prokuröril ülesanne sõlmida kokkulepe, mis arvestaks nii avaliku korra kaitsmise vajadust kui ka toimepandud teo raskust ning et kokkuleppel mõistetav karistus oleks võrdeline toimepandud teoga.

Tulenevalt asjaolust, et kokkuleppemenetlus on kõige kasutatavam menetluse liik käesoleva töö teemaks oleva lisakaristuse mõistmisel teiste riikide kodanikele ja kodakondsuseta isikutele, peab autor kohaseks tutvustada käesolevalt ka prokuröride seisukohti riigist väljasaatmise ja sissesõidu keelamise kui lisakaristuse osas. Justiitsministeerium avaldas 2011. aasta augustis analüüsi tulemused, milles anti ülevaate riigist väljasaatmise kui lisakaristuse kohaldamise kohta.

Oma töös tutvusid nad 58 avaldatud kohtuotsusega (selleks ajaks, kui analüüs läbi viidi, oli 58-le isikule käesoleva töö teemaks olev lisakaristus mõistetud), kus mitte Eesti kodanikele oli mõistetud lisakaristuseks riigist väljasaatmine ja sissesõidu keelamine. Samuti viisid autorid prokuröride seas läbi veebiküsitluse, et uurida, kas ja kui palju prokurörid antud teemaga kursis on ning milline on nende teadlikkus ja arvamus sellest.

"Prokuröride hinnangul on neil vähe kokkupuuteid juhtumitega, mille asjaolud võimaldavad väljasaatmise kui lisakaristuse kohaldamist. Küsimustikule vastanud prokuröridest veidi enam kui pooled (55%) pole viimasel paaril aastal väljasaatmist kohaldanud, kuna pole enda

hinnangul kokku puutunud väljasaatmist võimaldavate juhtumitega: veidi enam kui kolmandikul pole olnud ühtegi välisriigi kodanikust süüdistavat või kus teda oleks süüdistatud tahtlikult toime pandud kuriteos või karistatud vangistusega. Veidi enam kui neljandik prokuröre leidis, et välisriigi kodaniku väljasaatmise taotlemist takistasid tema sidemed Eestiga (seal hulgas perekondlikud ja muud sidemed). Kümnnendik prokuröre pole väljasaatmist taotlenud, kuna ei pidanud seda võrreldes põhikaristusega nii oluliseks."⁴⁴

Uuringu tulemustest selgus, et isegi, kui prokuröridel oli kokkupuuteid mitte Eesti kodanikest süüdistavatega, ei saanud nad lisakaristust taotleda, kuna isikuid ei karistatud vangistusega. Ehk kodakondsuseta või teise riigi kodakondsusega isikud olid Eestis toime pannud kuriteo, kuid nende poolt toime pandud teo eest mõistetav karistus oli väiksem, kui see on vajalik lisakaristuse mõistmiseks. Fakt siiski jääb, et mitte Eesti kodanikest inimesed panid Eestis toime õigusrikkumise ning kujutasid ohtu riigi julgeolekule, rikkusid süüteo toimepanemisega avalikku korda ja oma õigusrikkumise toimepanemisega koormasid Eesti õigussüsteemi.

Samuti tuleneb veebiküsitluse tulemustest, et kümnnendik prokuröre ei pidanud lisakaristust võrreldes põhikaristusega oluliseks. Juhul, kui süüdimõistetud isikutel ei ole Eestis viibimise õigust, saadetakse nad peale karistuse ärakandmist Eesti riigist välja. Ehk isikute suhtes alustatakse uuesti menetlust väljasaatmise ja sissesõidu keelamise osas.

"Prokurörid peavad väljasaatmist kui lisakaristust sobivaks raskete kuritegude puhul; seega kergemate, aga väljasaatmiseks sobivate juhtumite puhul ei kaalu nad seda alati"⁴⁵ Käesoleva töö autor on seisukohal, et kui teise riigi kodanik mõistetakse süüdi kuriteo toimepanemises, näitab see juba isiku suhtumist meie õiguskorda ning tuleks kaaluda ka isiku väljasaatmise vajalikkust ja võimalikkust.

44 Tamm, Kaire; Sööt, Mari-Liis. Justiitsministeeriumi kriminaalpoliitika analüüsi talitus. Väljasaatmise kui lisakaristuse kohaldamise analüüs" Elektrooniliselt kättesaadav: <http://www.just.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=55588/Riigist+v%E4ljasaatmise+kui+lisakaristuse+kohaldamine.+Justiitsministeerium,+2011.pdf> lk 7

45 Ibid lk 7

"Prokuröride negatiivsed eelhoiakud väljasaatmise rahuldamise osas pärsvivad väljasaatmise taotlemist. Väljasaatmise vähest kohaldamist võivad mõjutada ka järgmised asjaolud, millele prokurörid küsimustikule vastates viitasid: Venemaa kodanike väljasaatmine on osutunud probleemseks. Küsimustikule vastanud prokuröridest enam kui 90% leidis, et Venemaa kodanikele, kelle alaline elukoht on Eestis, pole mõtet väljasaatmist taotleda (ilmselt ei soovi kurjategijad ise tagasi minna ja Venemaa pole neid valmis ka vastu võtma). Kuna Eestis süüdimõistetud välisriigi kodanikest on enamik Venemaa kodanikud, siis väljasaatmise sagedama mõistmise tagamiseks on vajalik täpsustada ja prokurörideni viia ka teave, millised võimalused väljasaatmiseks kehtivad Venemaa kodakondsusega kurjategijatele. Pikaajaline elamisluba iseenesest ei ole takistuseks väljasaatmise kui lisakaristuse kohaldamisele. Sellise seisukoha on andnud Viru Ringkonnakohus ühes 2007. a lahendis nr 1-06-1524."⁴⁶

Samuti näeb rahvusvaheline õigus ette, et kui isik on mõne riigi kodanik, ei tohi riik keelduda isiku riiki laskmisest. Probleemaatiline on tõesti vangide üleandmine, kuid lisakaristuse puhul on isikud oma karistuse Eestis juba ära kandnud ning kodakondsusjärgsele riigile ei too väljasaadetavad isikud kaasa kohustusi. Samuti ei ole vajalik Vene Föderatsiooni luba isikute vastuvõtmiseks, kui isikud on Vene Föderatsiooni kodanikud. Väljasaatmise ja sissesõidu keelu kui lisakaristuse mõistmise osas ei ole vajalik isiku kodakondsusriigi nõusolek lisakaristuse kohaldamiseks. Samuti ei ole vajalik isiku enda nõusolek lisakaristuse kohaldamiseks, välja arvatud kokkuleppemenetluse korral. Autor leiab, et lisakaristuse kohaldamise eeldusi tuleks prokuröridele täpsemalt selgitada.

"Kohtu suhtes ollakse eelarvamusel, et nad üldjuhul väljasaatmist ei rahulda. 3/4 prokuröridest märkis vähese väljasaatmise praktika põhjuseks, et kohus üldjuhul ei rahuldaks väljasaatmist kui lisakaristust."⁴⁷ Samas olles tutvunud 93-me kohtuotsusega, kus 116-le isikule on mõistetud lisakaristuseks riigist väljasaatmine ja sissesõidu keelamine, ei jaga autor prokuröride hirme, et kohus ei rahuldaks väljasaatmist kui lisakaristust. Samuti leiab autor, et prokurörid peaksid kasutama oma seadusest tulenevat võimalust taotleda lisakaristuste kohaldamist ning laskma kohtul otsustada, kas ja millistel alustel võib või ei

46 Ibid lk 7

47 Ibid lk 8

saa isikule lisakaristust mõista. Ringkonnakohtud on küll 5-l korral tühistanud maakohtute otsuseid lisakaristuse mõistmise osas, kuid enamasti on põhjuseks olnud see, et maakohtud ei olnud piisavalt põhjendanud lisakaristuse mõistmise vajalikkust ning ei oldud arvestatud isiku seotusega väljasaatva riigiga.

Analüüsis toodi samuti välja asjaolu, et isegi, kui isikul on olemas pikaajaline elamisluba, ei too see endaga kaasa veel täielikku keeldu isiku suhtes väljasaatmise üle otsustamisel. Riigil ei ole kohustust taluda teise riigi kodaniku või kodakondsuseta isiku poolt riigis toime pandavaid kuritegusid. Samuti ei ole välismaalasel absoluutset õigust viibida riigis, mille kodanik ta ei ole. Seega isegi, kui isikul on olemas pikaajaline elamisluba, tuleks siiski kaaluda, kas esineb asjaolusid, mille kohaselt saaks isikut riigist välja saata ja talle sissesõit keelata. Juhul, kui ilmneb, et isiku riigist väljasaatmine on perspektiivitu või isik on Eestiga tugevalt sotsiaalselt, hingeliselt ja majanduslikult seotud, ei mõista kohtud antud lisakaristust. Kohus peab kasutama oma kaalutusõigust, et teha kindlaks, kas lisakaristus on asjakohane juhtumipõhiselt. Seega, prokurörid peaksid rohkem taotlema antud karistusmeedet.

3.2. Riigikohtu seisukohad riigist väljasaatmise ja riiki sissesõidu keelamise kui lisakaristuse osas

Riigikohtu kriminaalkolleegium on kolmes otsuses väljendanud oma arvamust riigist väljasaatmise ja sissesõidu keelu kui lisakaristuse osas. Alljärgnevalt annan ülevaate Riigikohtu seisukohtadest.

Esimene kord, kui riigist väljasaatmise ja sissesõidu keelu kohaldamine kui lisakaristuse temaatika Riigikohtusse jõudis oli Riigikohtu kriminaalkolleegiumi 06. mai 2009.a. otsus nr 3-1-1-38-09 (kohtuasi Albert Pennie süüdistusasi KarS § 184 lg 2 p 2 järgi). Harju Maakohtu 30. juuni 2008. a otsusega tunnistati A. Pennie süüdi selles, et isikuna, kes on varem toime pannud narkokuriteo, omandas ja hoidis ta maist kuni oktoobrini 2007 Tallinnas suures koguses psühhotroopset ainet. KarS § 54 alusel kohaldati tema suhtes lisakaristusena pärast

karistuse ärakandmist väljasaatmist Eesti Vabariigist Vene Föderatsiooni koos Eesti Vabariiki sissesõidu keeluga kaheksaks aastaks. A. Pennie on Vene Föderatsiooni kodanik, vallaline, ülapeetavaid ei ole. Tal on pensionärist ema ja skisofreeniat põdev vend. Nimetatud isikud on eraldi leibkonnas ja nad ei ole A. Pennie ülalpidamisel.

Eelpool mainitud kohtuotsuse punktis 7 on kohus väljendanud seisukohta, et väljasaatmine KarS § 54 alusel on olemuselt preventiivse eesmärgiga lisakaristus, mille kohus võib mõista kuriteo eest mõistetud põhikaristusele lisaks, hoidmaks ära uute kuritegude toimepanemist välisriigi kodaniku poolt. Väljasaatmisega kaasneb riive eelkõige PS §-ga 26 ja EIÕK art-ga 8 tagatud perekonnaelu puutumatusel. Et põhiõiguste riivet nõuetekohaselt õigustada, tuleb kohtul põhjalikult hinnata lisakaristuse vastavust süüdlase süü suurusele. Igal üksikjuhtumil tuleb hinnata õiguskorra kaitsmise huvi tähendust, näidates ära asjaolud, mis kaaluvad üles väljasaadetu perekondlike sidemete katkemise.

Sama otsuse punktis 8 selgitas kohus, et kaaludes süü suurusest tulenevat ohtu riigi õiguskorrale ja süüdlase perekondlike sidemete katkemisega tehtavat kahju, tuleb kohtul välja selgitada, kas väljasaadetav välismaalane on riigis viibinud lühikest aega või on ta jõudnud asukohamaaga integreeruda. Välismaalane on integreerunud eelkõige siis, kui ta on suurema osa oma elust elanud Eestis, omandanud siin hariduse ning tema perekond ja lähisugulased elavad siin. Nimetatud asjaolud võivad anda tunnistust selle kohta, et isik on asukohamaaga seotud sama püsivalt kui kodanikud ning sellest tulenevalt peavad väljasaatmisega kaasneva perekonnaelu puutumatusel riive õigustamiseks esinema eriti mõjuvad põhjendused. Kui isiku süü ja õiguskorra kaitsmise huvid annavad põhjust kaaluda integreerunud välismaalase väljasaatmist Eestist, tuleb kohtul esitada asjaolud, mis kaaluvad üles püsivate, sealhulgas perekondlike sidemete katkemise asukohamaal.

Inimõiguste kohus on korduvalt selgitanud kriteeriume, mida tuleb riigil arvestada, kui otsustatakse kuriteo toimepannud integreerunud välismaalase väljasaatmise küsimust. Nii on Inimõiguste kohus näiteks leidnud, et asukohamaal sündinud ja seal koolihariduse omandanud isiku väljasaatmine võib olla põhjendamatu. Kohus on hinnanud ka

integreerunud välismaalase sidemeid riigiga, kuhu ta välja saadetakse. Eelmärgitu ei tähenda aga seda, et kuriteo toime pannud integreerunud välismaalaste riigist väljasaatmine oleks välistatud. Inimõiguste kohus on leidnud korduvalt, et just kuriteo raskus (nt relvastatud rööv, vägistamine, vargus, narkokaubandus) kaalub üles pikaajalise elamise ja sidemed asukohamaal.

Antud otsus on tähenduslik ka selles osas, et Riigikohus annab konkreetse seisukoha, et riigist väljasaatmine ja sissesõidu keelamine on lisakaristus ning juhul, kui põhikaristus jääb alla sanktsiooni keskmise määra, ei tohiks lisakaristust kohaldada. Täpsemalt, eelpool mainitud kohtuotsuse punktis 8 selgitab kohus, et kuigi erinevalt põhikaristusest peab lisakaristus eelkõige silmas preventisioone, ei tohi ka lisakaristuse liik ja määr ületada süü suurust KarS § 56 lg 1 tähenduses, mis sätestab, et karistamise alus on isiku süü. Karistuse mõistmisel kohtu poolt või määramisel kohtuvälise menetleja poolt arvestatakse kergendavaid ja raskendavaid asjaolusid, võimalust mõjutada süüdlast edaspidi hoiduma süütegude toimepanemisest ja õiguskorra kaitsmise huvisid.

Väljasaatmine on üks raskemaid füüsilisele isikule süüteo eest kohaldatavaid lisakaristusi, kuna sellega katkestatakse isiku senised sidemed asukohamaaga ja sunnitakse teda oma elu jätkama mujal. Eeltoodut arvesse võttes asus kolleegium seisukohale, et mõistes eelpool viidatud kriminaalasjas lisakaristusena väljasaatmise isikule, kellele mõistetud põhikaristuse määr jääb alla sanktsiooni keskmist, on maakohus kogumis mõistnud isikule tema süü suurust ületava karistuse. Seega on kohtud kohaldanud vääralt materiaaldõigust KrMS § 362 p 1 mõttes.

Viidatud kohtuotsuses tunnistati isik süüdi KarS § 184 lg 2 p 2 järgi ja talle mõisteti karistuseks 6 aastat vangistust. KarS näeb taolise teo eest ette karistuseks kolme - kuni viieteistaastase vangistuse. Seega jäi isikule mõistetud karistus alla sanktsiooni keskmise määra.

Kohtu seisukoht oli, et väljasaatmise ja sissesõidu keeld on lisakaristus, mille saab isikule

mõista vaid siis, kui isiku süü on piisavalt suur ning põhikaristuse määr peab ületama sanktsiooni keskmist määra. Käesoleva töö autor ei nõustu täies osas Riigikohtu seisukohaga. Isikule karistust mõistes tuleb arvestada isiku süü suurusega. Samas tuleb meeles pidada, et riigist väljasaatmise ja sissesõidu keelamine on kindlustusliku iseloomuga lisakaristus, mille eesmärk on vältida uute kuritegude toimepanemist välisriigi kodaniku poolt. Lisakaristuse mõistmise eesmärk ei ole mõista isikule suurem karistus, kui põhikaristuse määr teo eest ette näeb. Autori arvates tuleks lisakaristuse mõistmise üle otsustamisel pigem analüüsida isiku seotust väljasaadetava riigiga kui talle mõistetud karistuse suurust.

Riigikohtu kriminaalkolleegiumi 15.03.2011.a. otsuses nr 3-1-1-4-11 (Kriminaalasi Georgy Ivanchenko süüdistuses KarS § 184 lg 1 ja § 418 lg 1 järgi) otsustas Riigikohus: jätta Tallinna Ringkonnakohtu 25. oktoobri 2010. a otsus Georgy Ivanchenko süüdistuses KarS § 184 lg 1 ja § 418 lg 1 järgi muutmata ja kassatsioon rahuldamata. Isikut süüdistati selles, et ta omandas eeluurimisel tuvastamata ajal, kohas ja isikult ebaseaduslikult suure varalise kasu saamise eesmärgil 2 kilogrammi hašišit, s.o suure koguse narkootilist ainet ja selles, et ta omandas eeluurimisel tuvastamata ajal, kohas ja isikult laskekõlbliku tulirelva, s.o jahipüssi IžB-47, omamata relvaluba. Maakohus mõistis isikule liitkaristuseks 3 aastat ja 2 kuud vangistust ning KarS § 54 lg 1 alusel lisakaristusena Eesti Vabariigist väljasaatmise koos sissesõidukeeluga viieks aastaks.

Karistusmäär antud tegude puhul on ühe- kuni kümneaastane vangistus (narkootikumidega seotud süüteo eest) ja rahalise karistus või kuni kolmeaastane vangistus (tulirelva omamise eest). Seega jäi karistus alla karistusmäära keskmist.

Maakohus tõi välja, et isik tegeles pikalt autode müügiga Saksamaalt Venemaale, hiljem ise sellega ei tegelenud, leidis inimese, kes seda tegid, kuna Schengeni viisa tühistati. Oli vanglas Soomes 2002-2005 veebruar, siis oli transpordiagent Venemaal firmas P ja tegeles kiirremondiga. Sai töötada ainult Venemaal, sest oli Schengeni keeld. Isik tõi Hispaaniast 20 kg hašišit. Eestisse tõi 1,6 kg, ülejäänud jäi Venemaale.

Maakohus, arvestades eeltoodut ja seda, et Georgy Ivanchenko on toime pannud suure

ühiskonnaohtlikkusega, rahva tervise vastu suunatud raske I astme kuriteo, samuti arvestades narkootilise aine kogust, seda, et tegemist on Narkootiliste ja psühhotroopsete ainete I nimekirja kuuluva ainega ja süüdistatava isikut, leidis, et isikut tuleb karistada sanktsiooni keskmisest määrast lühema vangistusega. Hoolimata varasemast karistusest samaliigilise kuriteo eest välisriigis on süüdistatav jätkanud kuritegude toimepanemisest ka Eestis, mistõttu ei ole teda võimalik karistusest tingimisi vabastada.

Lisakaristuse kohaldamise vajadust põhjendas maakohus alljärgnevalt: Venemaal elavad ka tema viimane elukaaslane ja ende ühine alaealine laps, kes käib seal koolis. Eestis elav poeg on juba 17 aastane ja tema ülalpidamiseks ta raha ei anna. Kõnealused asjaolud kinnitavad, et Georgy Ivanchenko on tihedalt seotud oma kodakondsusjärgse riigiga ja tal puuduvad lähedased suhted Eesti Vabariigis, mistõttu peab kohus võimalikuks ja põhjendatuks kohaldada tema suhtes lisakaristust ja mõista riigist väljasaatmine koos sissesõidukeeluga viieks aastaks.

Ringkonnakohus leidis, et lisakaristuse mõistmisel ei arvestanud maakohus G. Ivanchenko süü suurust ega sotsiaalset seotust Eesti Vabariigiga, mis on käsitatav materiaaloiguse ebaõige kohaldamisena. Seetõttu tühistati otsus lisakaristuse kohaldamises. Samas tõi ringkonnakohus välja, et maakohus järgis karistuse mõistmisel KarS §-s 56 sätestatud, arvestas süüdistatava süü suurust, puhtsüdamlikku kahetsust ja üld - ning eripreventiivseid kaalutlusi. Riigikohus jättis Ringkonnakohtu otsuse muutmata ehk nõustus Ringkonnakohtu väljatoodud seisukohtadega.

Taaskord kerkis esile vastuolu isiku süü suuruse ja talle mõistetud karistuse osas ning asjaolu, et ei arvestatud isiku sotsiaalset seotust Eesti Vabariigiga. Samas, vaadates maakohtu põhjendusi ei saa autor nõustuda, et maakohus ei oleks arvestanud isiku sotsiaalset seotust Eestiga. Kohus tõi välja nii isiku sotsiaalse seose Eestiga kui ka isiku seose oma kodakondsuse järgse riigiga ehk Vene Föderatsiooniga. Maakohus tõi välja ka asjaolud, et isik pani toime raske kuriteo ning ei ole oma eelnevatest karistustest hoolimata asunud õiguskuulekale teele.

Riigikohtu kriminaalkolleegiumi 12.03.2012.a. otsuses nr 3-1-2-1-12 (Arnolds Loginsi (Logins) süüdistuses KarS § 118 p 1 ja § 121 järgi) otsustas kohus: Tühistada Tartu Maakohtu 14. märtsi 2011. a ja Tartu Ringkonnakohtu 9. juuni 2011. a otsused A. Loginsi süüdimõistmises KarS § 118 p 1 ja § 121 järgi osaliselt: A. Loginsile KarS § 54 lg 1 alusel lisakaristusena väljasaatmise mõistmise osas. Isik mõisteti maakohtus süüdi KarS § 118 p 1 ja § 121 järgi ning teda karistati vangistusega vastavalt neljaks aastaks ja kuueks kuuks. KarS näeb antud teo eest karistusena ette nelja- kuni kaheteistaastase vangistuse (§ 118 lg 1). Seega jäi karistus allapoole keskmist sanktsioonimäära.

Oma otsust põhjendas kohus järgnevalt: KarS § 54 alusel otsustati A. Logins Eesti Vabariigist välja saata koos sissesõidukeeluga Eesti Vabariiki viieks aastaks, alates väljasaatmisest. Maakohtu otsuse põhiosas A. Loginsile lisakaristuse mõistmist ei põhjendatud. Tartu Ringkonnakohtu 9. juuni 2011. a otsusega jäeti Tartu Maakohtu 14. märtsi 2011. a otsus muutmata ja apellatsioon rahuldamata. Ringkonnakohus nõustus maakohtu seisukohtadega.

Tulenevalt KarS § 54 lg 1 teises lauses sätestatust peab kohus, kui süüdimõistetul on Eestis koos temaga seaduslikult koos ühises perekonnas elav abikaasa või alaealine laps, väljasaatmise kohaldamist oma otsuses põhistama. Samas, antud kohtuvaidluses esines asjaolu, et 17. oktoobril 2011. a on isik abiellunud Eesti kodanikuga, kuid maakohtu otsust tehti 14. märts 2011 ehk sellel ajal, kui otsus tehti, ei olnud isik veel abielus Eesti kodanikuga.

Riigikohus tõi välja, et kuivõrd tuvastati isiku Eesti kodanikuga abiellumise fakt, siis tuleb ka tema väljasaatmist tulenevalt KarS § 54 lg 1 teises lauses sätestatu pinnalt uuesti hinnata.

Nimetatud nõuet tuleb mõista selliselt, et taolisel juhul tuleb väljasaatmist kohaldaval kohtul lisakaristuse mõistmist eriti üksikasjalikult põhjendada, näidates ära need erilised üldpreventiivsed kaalutlused, mis tingivad vaatamata süüdistataval perekonna olemasolule siiski tema Eestist lahkuma sundimise. Autor ei nõustu seisukohaga, et juhul, kui isikule on

mõistetud töö teemaks olev lisakaristus ning isik peale seda abiellub ning kaebab otsuse edasi, annab abiellumise fakt isikule suurema õiguse jääda Eestisse. Käesolev lahend annaks igale isikule, kellele on mõistetud lisakaristusena riigist väljasaatmine ja sissesõidu keeld nõuda lisakaristuse tühistamist, kui ta abiellub Eesti kodanikuga.

Sisuliselt tuleb kohtul seega süüdistatavat välja saates esile tuua need argumendid, mis karistuse mõistmise eesmärkidest tulenevalt kaaluvad üles tema sunniviisilise lahutamise oma perekonnast, kui isikul on Eestis perekondlikud sidemed. Kuna perekondlike sidemete tõttu on selline välismaalane lahutamatult seotud Eestiga, siis võib tema väljasaatmine talle kuriteo eest mõistetava lisakaristuse kaudu kõne alla tulla vaid juhul, kui seda õigustavad toimepandud kuriteo raskusest tulenev süü suurus ja õiguskorra kaitsmise huvid.

Riigikohus peab lisakaristuse mõistmisel, arvestada eelpool toodut, oluliseks alljärgnevaid asjaolusid:

1. lisakaristuse mõistmisel tuleb kohtul hinnata süüdlase süü suurust;
2. lisakaristuse liik ja määr ei tohi ületada süü suurust KarS § 56 lg 1 tähenduses;
3. kohus peab hindama õiguskorra kaitsmise huvi;
4. tuleb arvestada isikust tulenevat ohtu riigi õiguskorrale;
5. otsuse tegemisel tuleb kohtul välja selgitada, kas väljasaadetav välismaalane on riigis viibinud lühikest aega või on ta jõudnud asukohamaaga integreeruda;
6. kohus peab arvestama isiku sotsiaalset seotust Eesti riigiga;
7. tuleb arvestada süüdlase perekondlike sidemete katkemisega tehtavat kahju;
8. juhul, kui isikul on Eestis abikaasa või alaealine ülalpeetav tuleb väljasaatmist kohaldaval kohtul lisakaristuse mõistmist eriti üksikasjalikult põhjendada, näidates ära need erilised üldpreventiivsed kaalutlused, mis tingivad vaatamata süüdistataval perekonna olemasolule siiski tema Eestist lahkuma sundimise.

3.3. Euroopa Inimõiguste Kohtu väljakujunenud seisukohad

Euroopa Inimõiguste Kohus on kujundanud seisukoha, et "immigratsioon on valdkond, kus kindlalt juurdunud rahvusvahelise õiguse kohaselt on riigil suveräänne ja eitamatu õigus kontrollida välismaalaste sisenemist oma territooriumile (nt Euroopa Inimõiguste Kohtu 28.05.1985 lahend Abdulaziz, Cabales and Balkandali vs Suurbritannia; Euroopa Inimõiguste Kohtu 25.06.1996 lahend Amuur vs France; Euroopa Inimõiguste Kohtu 26.07.2005 lahend N. vs Finland)"⁴⁸.

Inimõiguste ja Põhivabaduste konventsiooni 4. lisaprotokolli artikkel 2 punkt 3 näeb ette riigi õiguse piirata igäühe õigust riigi territooriumil vabalt liikuda ja elukohta valida, kui see on vajalik kuritegevuse ärahoidmiseks.

EIÕK ei taga välismaalasele absoluutset õigust viibida riigis, mille kodanik ta ei ole. Seetõttu on riigil õigus välja saata kriminaalkorras karistatud isikud, kui need võivad kujutada endast ohtu avalikule korrale või riigi julgeolekule.⁴⁹

Seda, kas välismaalasest kurjategija väljasaatmine on EIÕK-ga kooskõlas, saab analüüsida EIK neljaastmelise testi abil:

- a) Kas isikul on väljasaatvas riigis perekondlikud suhted või eraelu EIÕK artikli 8 tähenduses?
- b) Kas meetmel on seaduslik alus ning kas meede on kooskõlas seadustega?
- c) Kas meetmel on legitiimne eesmärk (avaliku korra tagamine, kuritegude vältimine)?
- d) Kas meede on demokraatlikus ühiskonnas vajalik?⁵⁰

48 Ruth Annus "Eesti võimalused ja valikud immigratsioonipoliitika kujundamisel" Riigikogu Toimetised 20/2009

49 EIKo 19.02.1998.a. Dalia vs Prantsusmaa p 5

50 Margot Olesk "Riigi õigus välismaalasest kurjategija välja saata. Euroopa Inimõiguste kohtu praktika" Juridica IX/2009, lk 596

Seoses artikli 8 riivega viitab EIK kohtulahendile Üner vs. Holland⁵¹, milles on esitatud EIKi õiguskäsitlus sellest, milliseid küsimusi tuleb hinnata selgitamaks, kas võõramaalase väljasaatmine võib tuua kaasa perekonnaelu riive artikli 8 tähenduses.

Need küsimused on:

1. isiku poolt toimepandud kuriteo iseloom ja raskus;
2. aeg, mille kestel võõramaalane on riigis elanud;
3. kuriteo toimepanemise ajast väljasaatmise otsustamiseni kulunud aeg ja isiku käitumine sellel perioodil;
4. erinevate seotud osapoolte rahvus;
5. isiku abielu kestus;
6. kas abikaasa teadis abiellumise ajal isiku poolt toimepandud õigusrikkumisest;
7. kas perekonnas on lapsi ja nende vanused;
8. võimalikud raskused abikaasa sisenemisel riiki, kuhu isikut soovitakse välja saata.⁵²

Õiguskirjanduses on antud küsimusi käsitletud ka kui Bolutifi-Üneri-Maslov testi, kuna "testile" on nimi pandud kolme tuntud kohtuasja järgi.

EIK hinnangul peaksid testi kasutama ka riikide kohtud, sest see aitab neilgi tuvastada EIÕK artikli 8 rikkumisi.⁵³ Seda testi peaksid antud juhul kasutama ka meie prokurörid, sõlmides isikutega kokkuleppeid lisakaristuse mõistmise suhtes. Alapeatükis 3.2. tõi autor välja Riigikohtu põhilised seisukohad, mida peab kohus arvesse võtma isikule riigist väljasaatmisel ja sissesõidu keelamise kui lisakaristuse mõistmisel. EIK ja Riigikohtu seisukohad suurel määral ühtivad.

Margot Olesk on oma artiklis "Riigi õigus välismaalasest kurjategija välja saata. Euroopa Inimõiguste Kohtu praktika" toonud välja, milliseid tegusid hindab EIK sellisteks süütegudeks, mille alusel võib isikut välja saata "Raskemateks kuritegudeks on EIK

51 EIKo 18.10.2006.a. Üner vs Holland p 57

52 ibid

53 EIKo 23.06.2008, Maslov vs Austria

hinnanud uimastikuriteod, vägistamine, vanglast põgenemine, röövimise, tapmise, isikuvastase vägivalda, prostitutsioonile sundimise ja inimkaubanduse, kergemateks kuritegudeks aga tüüpilise noorsookuritegevuse, vargused, sissemurdmised, liikluskuriteod, korduvalt purjuspäi autojuhtimise, relva ebaseadusliku omamise ja vara kahjustamise."⁵⁴ Ehk EIK hinnangul võib raskemate kuritegude puhul isikut välja saata, samuti kergemate kuritegude puhul, kui esineb korduvus.

EIK hinnangul ei ole välismaalasest kurjategija riigis viibimise keelustamine karistusmeede, st tegu pole topeltkaristusega, vaid sellel on avaliku korra ja julgeoleku tagamise seisukohast preventiivne iseloom.

3.4. Vastuolud seaduse ja praktika vahel

Käesoleva töö alapunktis 1.2. tõi autor välja, mis vahe on lisakaristusel ning põhikaristusel. Tutvudes Riigikohtu seisukohtadega on Riigikohtu kriminaalkolleegium korduvalt toonud välja, et riigist väljasaatmist ja sissesõidu keeldu ei saa isikule mõista, kui talle mõistetud põhikaristus jääb alla keskmist karistustmäära.

Karistusseadustiku kommentaarides tuuakse samuti välja, et "väljasaatmise mõistmine on välistatud, kui isiku süü suurus tingib talle põhikaristusena rahalise karistuse kohaldamise, samuti põhikaristusena mõistetud vangistuse asendamise või kohaldamisel tingimisi §§ 69 ja 73-74 sätestatud korras, kuna vangistuse alternatiivide rakendamine viitab üheaegselt nii väiksemale süüle kui preventiivsete eesmärkide teistsuguse saavutamise võimalustele."⁵⁵

Harju Maakohtu 05.02.2013.a. otsuses kriminaalasjas nr 1-13-1058 (Asare Gyimah'i süüdistuses KarS 349 järgi lühimenetluses) otsustas kohus:

1. Tunnistada süüdi Asare Gyimah KarS § 349 järgi ja mõista karistuseks 45

⁵⁴ Margot Olesk "Riigi õigus välismaalasest kurjategija välja saata. Euroopa Inimõiguste Kohtu praktika" Juridica IX/2009 lk 598

⁵⁵ Jaan Sootak, Priit Pikamäe „Karistusseadustiku kommenteeritud väljaanne“ 3. trükk. Tallinn: Juura 2009 lk 225 p 4.2.1.

(nelikümmend viis) päeva vangistust.

2. Vähendada KrMS § 238 lg. 2 alusel A. Gyimah'ile mõistetavat karistust ühe kolmandiku võrra, mõistes ärakandmisele kuuluvaks karistuseks vangistuse 30 (kaksikümmend) päeva.

3. Vastavalt KarS § 68 lg 1 arvata karistuse hulka eelvangistuses viibitud aeg 03.-05.02.2013.a., so 3 (kolm) päeva, ärakandmisele kuulub vangistus 27 (kaksikümmend seitse) päeva.

4. Vastavalt KarS § 73 sätetele määrata, et mõistetud vangistust ei pöörata täitmisele, kui A. Gyimah ei pane 3 (kolme) aasta jooksul toime uut tahtlikku kuritegu.

Harju Maakohtu 31.01.2013.a. otsuses kriminaalasjas nr 1-13-934 (Levan Jijikhia süüdistuses KarS § 348 järgi kokkuleppemenetluses) otsustas kohus:

1. Süüdi tunnistada Levan Jijikhia KarS § 348 järgi kvalifitseeritud kuriteo toimepanemise eest ja mõista karistuseks 5 (viis) kuud vangistust.

2. KarS § 68 lg 1 alusel lugeda Levan Jijikhia eelvangistuses viibitud aeg, s.o. 22.11.2012 kuni 23.11.2012.a., 2 päeva karistusaja hulka ning kandmisele kuuluvaks karistuseks lugeda 4 (neli) kuud ja 28 (kaksikümmend kaheksa) päeva vangistust.

3. KarS § 73 lg 1,3 alusel Levan Jijikhia'le mõistetud karistust ei pöörata täitmisele kui ta 3 aastase katseaja jooksul ei pane toime uut tahtlikku kuritegu.

Pärnu Maakohtu 09.01.2013.a. otsuses kriminaalasjas nr 1-12-12368 (Rinalds Erzäms süüdistuses KarS § 199 lg 2 p 7, 8, 9 järgi, Vitalijs Parfjonovs süüdistuses KarS § 199 lg 2 p 7, 8, 9 järgi, Igors Šemjakins süüdistuses KarS § 199 lg 2 p 7, 8, 9 järgi kokkuleppemenetluses) otsustas kohus:

1. Süüdi tunnistada Rinalds Erzäms KarS § 199 lg 2 p 7, 8, 9 järgi ja mõista talle karistuseks 3 (kolm) aastat vangistust.

2. KarS § 68 lg 1 alusel arvata eelvangistusaeg alates 24.07.2012.a kuni kohtuotsuse kuulutamiseni karistusaja hulka ja ärakandmisele kuulub 2 (kaks) aastat 6 (kuus) kuud ja 13 (kolmteist) päeva vangistust.

3. KarS § 73 lg 1, 3 alusel mõistetud vangistust tingimisi mitte kohaldada ja täies ulatuses täitmisele mitte pöörata, kui süüdistatav ei pane 4 (nelja) aastase katseaja

jooksul toime uut tahtlikku kuritegu.

1. Süüdi tunnistada Vitalijs Parfjonovs KarS § 199 lg 2 p 7, 8, 9 järgi ja mõista talle karistuseks 2 (kaks) aastat vangistust.

2. KarS § 68 lg 1 alusel arvata eelvangistusaeg alates 24.07.2012.a kuni kohtuotsuse kuulutamiseni karistusaja hulka ja ärakandmisele kuulub 1 (üks) aasta 6 (kuus) kuud ja 13 (kolmteist) päeva vangistust.

3. KarS § 73 lg 1, 3 alusel mõistetud vangistust tingimisi mitte kohaldada ja täies ulatuses täitmisele mitte pöörata, kui süüdistatav ei pane 3 (kolme) aastase katseaja jooksul toime uut tahtlikku kuritegu.

1. Süüdi tunnistada Igors Šemjakins KarS § 199 lg 2 p 7, 8, 9 järgi ja mõista talle karistuseks 2 (kaks) aastat vangistust. KarS § 68 lg 1 alusel arvata eelvangistusaeg alates 24.07.2012.a kuni kohtuotsuse kuulutamiseni karistusaja hulka ja ärakandmisele kuulub 1 (üks) aasta 6 (kuus) kuud ja 13 (kolmteist) päeva vangistust..

2. KarS § 73 lg 1, 3 alusel mõistetud vangistust tingimisi mitte kohaldada ja täies ulatuses täitmisele mitte pöörata, kui süüdistatav ei pane 3 (kolme) aastase katseaja jooksul toime uut tahtlikku kuritegu.

Hetkel on ülalpool viidatud lahendid viimased, kus isikutele on mõistetud lisakaristusena väljasaatmine ja sissesõidu keelamine. Kõigile 5-le isikule mõisteti tingimisi vangistus JA lisakaristus. Karistusseadustiku kommenteeritud väljaandes on sedastatud, et „karistusest tingimisi vabastamise aluseks on kuriteo eest mõistetud põhikaristuse reaalse kohaldamise ebaotstarbekus, arvestades kuriteo toimepanemise asjaolusid ja süüdlase isikut. Kohtupraktikas on asutud seisukohale, et isiku karistusest tingimisi vabastamine mainitud alustel on üldjuhul võimalik üksnes väikese raskusastmega kuritegude puhul, kui teo toimepanemise asjaolud ja süüdlase isik on märkimisväärsete erisustega.“⁵⁶ Kommentaarides tuuakse välja Riigikohtu kriminaalkolleegiumi otsused nr 3-1-1-47-98 ja 3-1-1-13-99, milledes kohus leiab, et karistusest tingimisi vabastamine on võimalik, kui karistust

⁵⁶ Jaan Sootak, Priit Pikamäe „Karistusseadustiku kommenteeritud väljaanne“ 3. Trükk, Tallinn: Juura 2009, lk 275

kergendavate ja raskendavate asjaolude hindamisel selgub, et isiku süü ei ole suur.

Siinjuures ei tohiks jätta tähelepanuta seda, et Riigikohus on mitmetes kohtulahendites märkinud, et karistuse kohaldamise ja karistusest tingimuslikult vabastamise küsimusi tuleb teineteisest selgepiirilisel eristada ja ka lahendada teineteisest lahus. Riigikohtu kriminaalkolleegium on juhtinud tähelepanu sellele, et tähtajalise vabadusekaotuse tingimuslik kohaldamata jätmine ei ole iseseisev karistusliik, vaid üks karistusest vabastamise liike.

Ilmneb vastuolu seaduse, Riigikohtu seisukohtade ja igapäevase kohtupraktika vahel. Riigikohtu seisukohtade järgi ei tohiks isikule lisakaristust mõista, kui isiku süü on väike ning seda, et isiku süü on väike, näitab muu hulgas ka asjaolu, et isikule mõistetud vangistust ei pöörata tingimisi täitmisele. Samas on see igapäevane kohtupraktika, et isikule, kellele mõistetud vangistust ei pöörata tingimisi täitmisele, mõistetakse ka lisakaristus väljasaatmise näol. Samuti, nagu eelnevalt sai välja toodud, VSS kohaselt saadetakse riigist koheselt peale vanglast vabanemist välja kõik kinnipeetavad, kellel ei ole seaduslikku alust riigis viibida ning ettekirjutusega kaasneb automaatselt ka sissesõidukeeld.

KrMS § 416 lg 1 sätestab, et täitmiskohtunik võib oma määrusega loobuda tähtajalise vangistuse täitmisele pööramisest, kui süüdimõistetu antakse välja välisriigile või saadetakse riigist välja. Sama § lg 2 sätestab, et täitmiskohtunik võib pöörata tähtajalise vangistuse täitmisele, kui väljaantud või väljasaadetud süüdimõistetu pöördub riiki tagasi tema väljaandmisest või väljasaatmisest alates varem kui kümne aasta möödudes.

Järgmine vastuolu, mis ilmneb, on asjaolu, et kui isikule mõistetakse karistuseks tähtajaline vangistus, ning täitmiskohtunik oma määrusega loobub karistuse täitmisele pööramisest kui isik saadetakse riigist välja ning kui isik saabub riiki tagasi 10 aasta jooksul, võib täitmiskohtunik pöörata vangistuse täitmisele. Ehk kui isik saabub tagasi Eestisse kümne aasta jooksul, pannakse ta uuesti vangi, ehk sisuliselt kehtib talle riiki sisenemise keeld.

Kuigi seadus ja Riigikohtu praktika ei luba mõista lisakaristust isikule, kui isiku karistus jääb alla keskmise karistusemäära, annab seadus võimaluse kanda karistust tingimisi, kui isik lahkub riigist ning ei tule siia 10 aasta jooksul tagasi, vastasel korral pööratakse karistus täitmisele. Samas, otsides veebilehelt www.riigiteataja.ee kohtumäärusi, millega täitmiskohtunik määrusega loobuks tähtajalise vangistuse täitmisele pööramisest, kui süüdimõistetud mitte Eesti kodanik saadetakse riigist välja, ei leidnud käesoleva töö autor ühtegi sellist määrust. Seadusandja on küll andnud täitmiskohtunikele võimaluse mitte pöörata vangistusi täitmisele, kui isikud riigist välja saadetakse, kuid sellist võimalust ei ole kordagi kasutatud.

3.5. Ettepanekud

Töö esimeses peatükis tutvustas autor, kuidas haldusmenetluslikus korras isikuid saab riigist välja saata. Vastavalt VSS §-le 27¹ on sissesõidukeeld kas alaline või tähtajaline. Tähtajalist sissesõidukeelt võidakse kohaldada maksimaalse kehtivusajaga kuni 10 aastat. Sissesõidukeelt all oleva välismaalase viibimine Eestis on ebaseaduslik hoolimata sellest, kas ta omab viibimisalust või mitte.

VSS § 29 on välja toodud sissesõidukeelt kohaldamise alused. Näiteks võidakse välismaalase suhtes sissesõidukeelt kohaldada, kui on põhjendatud alus arvata, et välismaalase Eestis viibimine võib ohustada Eesti Vabariigi julgeolekut, avalikku korda, ühiskondlikku turvalisust, kõlblust või teiste inimeste tervist, samuti kui on põhjendatud alust arvata, et välismaalane kuulub kuritegelikku ühendusse, kui välismaalane õhutab rassilist, usulist või poliitilist vihkamist või kui välismaalane on rikkunud välismaalaste Eestis viibimist või riigipiiri ületamist reguleerivaid õigusakte. Alalist sissesõidukeelt kohaldatakse eriti rasketel juhtudel, näiteks kui välismaalast on karistatud raske inimsusevastase või sõjakuriteo eest.

Eero Svarval on oma 2011. a. kirjutatud bakalaureuse töös avaldanud seisukohta, et "sarnaselt KarS § 54 alusel lisakaristusena väljasaatmisele, kaasneb ka VSS kohaselt vormikohase

lahkumisettekirjutuse tegemisega välismaalase väljasaatmine ning automaatselt ka sissesõidukeeld. Põhiline erinevus seisneb kaalutluskohustuses ning sissesõidukeelu kohaldamise pikkuses." Kokkuvõtvalt leidis ta, et "seadusandja on autori hinnangul migratsiooni reguleerivate eriseadustega seega ette näinud võimaluse välismaalase, kes on ohuks avalikult korrale, julgeolekule ning kes on Eestis toime pannud kuriteo, väljasaatmiseks ja Eestisse asumise tõkestamiseks ka juhul, kus kohus välismaalase süüdimõistmisel lisakaristusena väljasaatmist ning sissesõidukeeldu KarS §-s 54 sätestatud alusel ei kohalda".⁵⁷

Juhul, kui kohtus kriminaalmenetluses teise riigi kodanikule või kolmanda riigi kodanikule riigist väljasaatmise ja sissesõidu keelamise otsusust lisakaristusena ei tehta, on siiski võimalik migratsiooni reguleerivate eriseadustega seda ette näha. Riigile tähendab see seda, et isiku poolt toime pandud kuriteo osas viiakse läbi kõige pealt kriminaalmenetlus ning peale karistuse ärakandmist alustatakse tema osas haldusmenetlust riigist väljasaamise ja sissesõidu keelu otsustamiseks. Riigi jaoks toob see kaasa kaks erinevat menetlust. Menetlusökonoomika ning ka majanduslikust seisukohast on mõistlikum võimaluse korral riigist väljasaatmise ja sissesõidu keelamise vajaduse ja võimalikkuse üle otsustada ühes menetluses.

Seda, et tegemist on riigi jaoks tõsise probleemiga, näitab ilmekalt ka asjaolu, et on koostatud Karistusseadustiku muutmise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu, mille kohaselt võimaldatakse süüdistaval või süüdimõistatud välisriigi kodanikul sõlmida kokkulepe Eesti Vabariigist lahkumiseks.

Nimetatud kokkuleppe sõlmimisel võib kohus jätta süüdimõistatud välisriigi kodaniku suhtes tähtajalise vangistuse tingimisi täielikult või osaliselt kohaldamata või vabastada ta enne vangistuse tähtaja lõppemist, kui välisriigi kodanik lahkub Eesti Vabariigist kokkuleppes sätestatud tingimustel ja korras ning ei pöördu tagasi tema suhtes kehtestatud sissesõidukeelu kehtivusaja jooksul.

⁵⁷ Eero Svarval "Süüdimõistetu väljasaatmine riigist lisakaristusena" Bakalaureusetöö, Tallinn, 2011, lk 18

Iseenesest annab KrMS ka antud hetkel selle võimaluse, mille ka autor välja tõi, et juhul, kui süüdimõistetu antakse välja välisriigile või saadetakse riigist välja võib täitmiskohtunik oma määrusega loobuda tähtajalise vangistuse täitmisele pööramisest, samuti võib täitmiskohtunik pöörata tähtajalise vangistuse täitmisele, kui väljaantud või väljasaadetud süüdimõistetu pöördub riiki tagasi tema väljaandmisest või väljasaatmisest alates varem kui kümne aasta möödudes. Seega on antud eelnõuga ette nähtud regulatsioon iseenesest kehtivas õiguses olemas. Olgugi, et seda ei ole veel kordagi kasutatud. Käesoleva töö autor leiab, et kehtivas seaduses sätestatud regulatsiooni tuleks võimaluse korral rohkem rakendada.

Eelnõuga nähakse ka ette, et Eesti Vabariigist lahkumise kokkuleppe sõlmimise eelduseks on välisriigi kodaniku kehtiva reisidokumendi olemasolu Eesti Vabariigist lahkumise ajal, välismaalase taotlusel elamisloa kehtetuks tunnistamise otsus, mis on seotud eelnimetatud kokkuleppe sõlmimise tingimuse saabumisega, ja tema kodakondsusjärgsesse riiki tagasipöördumise võimalikkus, mida hindab enne kokkuleppe sõlmimist prokuratuuri taotlusel Politsei- ja Piirivalveamet.

Samas ei ole ka eelnõuga ettenähtud regulatsioon piisav. Probleemid võivad tekkida, kuna antud regulatsioon ei kehti kõikide süüteo koosseisude puhul. Eelnõu kohaselt ei sõlmita kokkuleppeid välisriigi kodanikuga, keda süüdistatakse KarS §-des 113–114, 141, 237–237³, 244, 246, 251–252, 302 ja 405 sätestatud kuritegudes. Väljatoodud kuritegudeks on näiteks: tapmine, mõrv, vägistamine, terrorikuritegu, terrorikuriteo ettevalmistamine ja üleskutse selle toimepanemisele, terrorikuriteo ja selle toimepanemisele suunatud tegevuse rahastamine ning toetamine, rünne kõrge riigiametniku elule ja tervisele, rünne rahvusvaheliselt kaitstud isiku elule ja tervisele, võimuhaaramine kaitsejõududes, tungimine riigikaitsele tähtsate maa-alade, hoonesse ja ruumi, kohtunikule, rahvakohtunikule, uurijale, prokurörile, kaitsjale, kannatanu esindajale ja tema lähedasele raske tervisekahjustuse tekitamine ja plahvatuse tekitamine.

Samuti on ka siin välja toodud, et antud regulatsioon kehtib vaid välisriigi kodanike puhul.

Probleem on Eestil aga nii teiste riikide kodakondsusega isikutega kui ka kodakondsuseta isikutega. Kodakondsuseta isikutele ei anta võimalust kokkuleppe sõlmimiseks.

Kolmas kitsaskoht on asjaolu, et kokkuleppe sõlmimiseks on vajalik süüdistava nõusolek. Kõik ei pruugi olla nõus asjaoluga, et nad ei tohi Eesti Vabariiki naasta kuni 10 aastat. Eelnõu kohaselt on tulenevalt välismaalase väljasaatmise eesmärgist kinnipidamise maksimaalsest tähtajast ning kolmandate riikidega sõlmitud tagasivõtulepingute vähesest arvust alternatiivsete võimaluste leidmine välismaalase lahkumiskohustuse täitmiseks oluline, et tagada avalik kord ja riigi julgeolek. Ühtlasi aitab välismaalase vabatahtlik tagasipöördumine kokku hoida välismaalase väljasaatmisega seotud menetlus- ja kinnipidamiskulusid.

Justiitsministeerium küll tunnustab Siseministeeriumi eesmärki, kuid leiab, et antud eelnõuga väljapakutud lahendus ei ole kõige efektiivsem. Nimelt tõi Justiitsministeerium välja, et kohtueelses menetluses välisriigi kodaniku vabatahtlikuks Eesti Vabariigist lahkumiseks ei ole uue regulatsiooni kehtestamine vajalik. Leiti, et olemasolev kokkuleppemenetluse regulatsioon on eesmärgi saavutamiseks piisav, võimaldades välisriigi kodanikel prokuratuuriga sõlmida kokkuleppe muu hulgas ka lisakaristusena riigist väljasaatmise ning sissesõidukeelu kohaldamise osas.

Justiitsministeerium nõustub Siseministeeriumi arvamusega, et teatud juhtudel oleks otstarbekas välisriigi kodanikust kinnipeetav vangistusest vabastada tingimusel, et ta lahkub Eesti Vabariigist ka juhul kui talle ei ole kohtuotsusega lisakaristusena riigist väljasaatmist kohaldatud. Siiski leiti, et välisriigi kodanikke ei saa kohelda Eesti kodanikega võrreldes soodsamatel tingimustel. Kokkuvõtvalt leidis Justiitsministeerium, et süüdimõistetud välisriigi kodanike Eestist lahkumise regulatsiooni täiendamine on otstarbekas, kuid nõuab põhjalikumat analüüsi ja koostööd erinevate ametkondade vahel, leidmaks parimat võimalikku lahendust.

Kokkuvõtvalt on ilmne, et Eestil on probleem teiste riikide kodanikest ja kodakondsuseta

isikute õigusrikkumistega. Tõenäoliselt aitab Siseministeeriumi poolt koostatud eelnõu probleemi välisriikide kodanikest süüdimõistetutega osaliselt lahendada. Eelnõus väljatoodud meetmed rakenduvad vaid siis, kui teise riigi kodanik ei ole toime pannud rasket kuritegu ning kui ta ise soovib osapooltega kokkulepet saavutada. Küsitav on asjaolu, kas ja kui palju uut regulatsiooni praktikas kasutama hakatakse, arvestades seda, et kehtiv seadus näeb ette võimaluse täitmiskohtunikul loobuda tähtajalise vangistuse täitmisele pööramisest, kui isik lahkub riigist, kuid seda võimalust ei kasutata.

Käesoleva töö autor leiab, et kõige efektiivsem ja riiki menetluslikult ning majanduslikult kõige vähem koormav lahendus oleks kõikide välismaalaste ja kodakondsuseta isikute puhul koheselt kohtumenetluses või juba kohtueelses menetluses välja selgitada asjaolud, kas isikut on võimalik riigist välja saata ning talle kehtestada sissesõidu keeld ja kas on olemas vajadus selle jaoks.

See omakorda muudaks teise riigi kodaniku ja kodakondsuseta isiku riigist väljasaatmise ja sissesõidu keelamise kui lisakaristuse olemust. Karistusmeedet ei saa käsitleda enam lisakaristusena, kuna ta ei vasta enam lisakaristuse olemusele. Samas, tutvudes igapäevase kohtupraktikaga, ei ole kohtuotsustest võimalik välja ka lugeda, et tegemist oleks lisakaristusega. Käesolevas töös on autor välja toonud, millal on tegu lisakaristusega, millised eeldused peavad selle jaoks täidetud olema ning kuidas on suhestatud lisakaristus põhikaristusega.

Kohtupraktikas ei arvestata lisakaristuse mõistmise nõudega, et põhikaristus peab olema suurem kui keskmine sanktsioonimäär. Riik on migratsiooni reguleerivate eriseadustega ette näinud võimaluse välismaalase, kes on ohuks avalikule korrale, ja kes on Eestis toime pannud kuriteo, väljasaatmiseks ja Eestisse asumise tõkestamiseks ka juhul, kus kohus välismaalase süüdimõistmisel lisakaristusena väljasaatmist ning sissesõidukeeldu KarS §-s 54 sätestatud alusel ei kohalda. Riik näeb ette, et kui kohus ei kohalda lisakaristust, siis saab seda teha migratsiooni reguleerivate erisätetega, ehk sama isiku üle samadel asjaoludel sama tulemuse saamiseks alustatakse uut menetlust.

Lahenduseks võiks olla see, kui teise riigi kodanikule ja kodakondsuseta isikule saaks mõista riigist väljasaatmise ja sissesõidu keelamise mitte lisakaristusena, vaid põhikaristusena. Kohtu ülesanne on karistuse mõistmisel kaaluda, kas karistus on võrdeline toimepandud teo raskusega. Kui kohus leiab, et tegu ei ole piisavalt raske, et isikut oleks vaja riigist välja saata, siis seda tegema ei pea, samas ei peaks siis antud isiku suhtes peale karistuse kandmist alustama menetlust haldusõiguslikus korras. Samuti juhul, kui kohus leiab, et isiku süü on piisavalt suur ning väljasaatmine ja sissesõidu keelamine on kohane, saab kohus karistuse isikule juba kohtumenetluses mõista ning taaskord ei pea seda uuesti tegema migratsiooni reguleerivate erisätete alusel.

Probleem antud lahenduse juures on see, et iga karistusseadustiku eriosas sätestatud teo koosseis näeb ette ka vastava karistuse. Mida pakutav lahendus kaasa tooks on see, et iga paragrahvi juurde tuleks lisada lõige, mis sätestab: Sama teo eest, kui selle on toime pannud teise riigi kodanik või kodakondsuseta isik - karistatakse riigist väljasaatmise ja sissesõidu keelamisega kuni 10-ks aastaks. Kehtiva regulatsiooni puhul on lihtne - väljasaatmine ja sissesõidu keelamine on lisakaristus ning see on sätestatud koos teiste lisakaristustega Karistusseadustiku 3. peatüki 3. jaos.

Probleem võib tekkida ka diskrimineerimise keelu rikkumise küsimuses. Täpsemalt, kui väljasaatmine ja sissesõidu keeld oleks põhikaristus, mida saaks mõista vaid teise riigi kodanikele ning kodakondsuseta isikutele, kas ei teki oht, et diskrimineerime seda kontingenti? Põhiseadus keelab riigist välja saata oma kodanikke, seega ei saaks antud karistust Eesti kodanikele mõista. Teine antud lahenduse poolt rääkiv asjaolu on see, et meede on ka praegu kehtivas õiguses olemas ning ka praegu saab seda mõista vaid kindlale kontingendile. Diskrimineerimist ei toimu ka rahvusvahelise õiguse seisukohast, kuna korduvalt on EIK välja toonud, et riigil ei ole kohustust taluda õiguskorda rikkuvat teise riigi või kodakondsuseta isikut, samuti EIÕK näeb ette riigi õiguse piirata igaühe õigust riigi territooriumil vabalt liikuda ja elukohta valida, kui see on vajalik kuritegevuse ärahoidmiseks.

Kokkuvõte

Käesolevas töös toodi välja, et keskmiselt 40 % isikutest, kes viibivad Eesti kinnipidamisasutustes, ei ole Eesti kodanikud. Töös kaardistati, millised võimalused on riigil avaliku korra ja kodanike julgeoleku tagamiseks nende isikutega tegelemiseks. Riigil on kehtiva õiguse alusel kolm võimalust saata riigist välja ja keelata riiki sisenemine ebasoovitavatele isikutele.

Üheks võimaluseks on haldustoiminguna ebaseaduslikult riigis viibiva kolmanda riigi kodanikule ettekirjutuse tegemine ning ettekirjutuse vabatahtliku täitmise tähtaja möödudes väljasõidukohustuse sunniviisiline täitmine. Ehk isikud, kellel ei ole õiguslikku alust Eesti riigi territooriumil viibida, saadetakse riigist välja. Antud toimingut on aga keeruline kohaldada isikute suhtes, kellel on õiguslik alus Eestis viibimiseks ning need alused on kas elamisluba, viisa, välislepingust tulenev õigus Eestis viibida, Vabariigi Valitsuse otsusest viisanõudest loobumise kohta tulenev õigus Eestis viibida ning muu seadusest, kohtulahendist või haldusaktist tulenev õigus või kohustus Eestis viibida.

Seadusandja on teise võimalusena ette näinud võimaluse mõista välisriigi kodanikule lisakaristusena riigist väljasaatmise ja sissesõidu keeld. Käesoleva tööga toodi välja, et kohtud, lisakaristust mõistes, lähevad vastuollu seaduses sätestatuga ning seaduse mõttega. Nimelt tööga leiti, et lisakaristust mõistetakse ka kodakondsuseta isikutele, kuigi KarS §-s 54 on üheselt kirjas, et mõistes välisriigi kodaniku süüdi tahtlikult toimepandud kuriteos ja karistades teda vangistusega, võib kohus süüdimõistetule mõista lisakaristusena riigist väljasaatmise koos sissesõidukeeluga kuni kümneks aastaks.

Sellega seonduvalt teeb käesoleva töö autor ettepaneku muuta KarS § 54 lg 1 sõnastust, mille kohaselt "Mõistes välisriigi kodaniku või kodakondsuseta isiku süüdi tahtlikult toimepandud kuriteos ja karistades teda vangistusega, võib kohus süüdimõistetule mõista lisakaristusena riigist väljasaatmise koos sissesõidukeeluga kuni kümneks aastaks. Kui süüdimõistetul on Eestis koos temaga seaduslikult ühises perekonnas elav abikaasa või alaealine laps, peab

kohus väljasaatmise kohaldamist oma otsuses põhistama."

Muudatuse vajalikkust ilmestab asjaolu, et paljud kinnipeetavad on kodakondsuseta isikud ning kohtupraktikas on saadetud kuus kodakondsuseta isikut riigist välja. Muudatust toetab ka VSS § 17 lõige 1, mis sätestab järgmist: Väljasaadetav saadetakse välja riiki, kust ta saabus Eestisse, välismaalase kodakondsusriiki, asukohariiki või kolmanda riigi nõusolekul kolmandasse riiki, kui Euroopa Liidu õigusakt või välisleping ei sätesta teisiti. Lõike kolm kohaselt saadetakse väljasaadetav, kellel on seaduslik alus elamiseks või ajutiseks viibimiseks Schengeni konventsiooni liikmesriigis, välja sellesse riiki. Seega ei pea lisakaristuse mõistmise eelduseks olema asjaolu, et tegemist peab olema teise riigi kodanikuga.

Kolmanda võimaluse annab KrMS, nimelt juhul, kui süüdimõistetu antakse välja välisriigile või saadetakse riigist välja võib täitmiskohtunik oma määrusega loobuda tähtajalise vangistuse täitmisele pööramisest, samuti võib täitmiskohtunik pöörata tähtajalise vangistuse täitmisele, kui väljaantud või väljasaadetud süüdimõistetu pöördub riiki tagasi tema väljaandmisest või väljasaatmisest alates varem kui kümne aasta möödudes. Käesoleva töö autor ei leidnud ühtegi määrust, millega antud regulatsiooni kohaldatud oleks.

116-le isikule mõisteti lisakaristus 95-l korral kokkuleppemenetluses. Kohtul puudub kokkuleppemenetluses kohtuotsuse tegemisel võimalus kõrvale kalduda kokkuleppes märgitust. Selline lahendus loob süüdistatavatele kindlustunde, et kokkuleppemenetluses ei saa kohus mõista rangemat karistust, kui ühelt poolt prokuröri ja teiselt poolt süüdistatava ja tema kaitsja vahel kokku lepitud. Lihtmenetluste edasikaebesüsteemi piirangute tõttu ei jõua enamuse neis menetlustes lahendatud asjadest kohtusüsteemi teisele ega ka kolmandale astmele, mistõttu kohtupraktika jääb ühtlustumata ja nendes asjades tõusetunud võimalikele materiaalõiguslikele probleemidele vastus andmata.

Käesoleva töö autor leiab, et prokurörid peaksid kaaluma iga teise riigi kodaniku või kodakondsuseta isiku suhtes kriminaalasja menetledes, kas esineb aluseid riigist

väljasaatmiseks ja sissesõidu keelamiseks ning aluste esinemisel ka väljasaatmist taotlema. Seda ka lahendades asja üldmenetluses.

Käesoleva magistritööga tutvustas autor ka neljandat võimalust, kuidas saab isikut riigist välja saata ja keelata talle riiki sissesõit. Siseministerium on koostatud Karistusseadustiku muutmise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu, mille kohaselt võimaldatakse süüdistaval või süüdimõistetud välisriigi kodanikul sõlmida kokkulepe Eesti Vabariigist lahkumiseks. Nimetatud kokkuleppe sõlmimisel võib kohus jätta süüdimõistetud välisriigi kodaniku suhtes tähtajalise vangistuse tingimisi täielikult või osaliselt kohaldamata või vabastada ta enne vangistuse tähtaja lõppemist, kui välisriigi kodanik lahkub Eesti Vabariigist kokkuleppes sätestatud tingimustel ja korras ning ei pöördu tagasi tema suhtes kehtestatud sissesõidukeelu kehtivusaja jooksul. Autor tõi välja eelnõuga ettenähtud regulatsiooni puudused, mille kohaselt ei saa kokkuleppeid sõlmida kõikide kuritegude eest ning samuti ei saa kokkulepet sõlmida kodakondsuseta isikuga ning kokkuleppe sõlmimiseks on vaja ka isiku enda nõusolekut. Käesoleva töö autor leidis, et iseenesest annab KrMS ka antud hetkel sarnase võimaluse.

Kokkuvõtvalt leidis autor, et teise riigi kodaniku ja kodakondsuseta isiku riigist väljasaatmine ja talle riiki sissesõidu keelamine kui lisakaristus ei ole piisav meede kaitsmaks riigi julgeolekut, avalikku korda ja kodanike turvalisust. Põhjuseks on asjaolu, et lisakaristust taotletakse liiga vähe. Samas riik on migratsiooni reguleerivate erisätetega näinud ette võimaluse välismaalase väljasaatmiseks ja Eestisse sisenemise keelamiseks ka juhul, kui kohus ei ole isikule mõistnud lisakaristust KarS § 54 alusel. Alused, miks isikuid välja saadetakse on sarnased karistusõiguslike alustega ehk avalik kord ning riigi julgeolek. Autor leiab, et prokurörid peaksid igakord, kui tegemist on mitte Eesti kodanikuga, kaaluma, kas esinevad alused ja vajalikkus isiku suhtes taotleda ka lisakaristusena riigist väljasaatmist ja sissesõidu keeldu.

Autor loodab, et suutis oma magistritööga anda lugejale ettekujutuse teistest riikidest pärit ja kodakondsuseta isikute riigist väljasaatmise ja sissesõidu keelu mõistmise korrast ning

isikute õiguste kaitse problemaatikast. Kindlasti on huvitav jälgida järgnevate aastate trende antud küsimuses, näiteks kas Siseministeeriumi poolt koostatud seaduseelnõu saab Riigikogust heakskiidu ning kas ja kuidas tulevikus hakatakse sõlmima kokkuleppeid teiste riikide kodanikega riigist lahkumiseks.

Abstract

Expulsion with prohibition on entry as supplementary punishment

In this master's thesis the author maps the existence of a problem with criminals from foreign states and criminal acts done by stateless persons in Estonia. Almost 40 % of convicts in Estonia are citizens of a foreign state or stateless persons. It is obvious that the problem exists and the author of this thesis analyses what could state do to protect and maintain public order and the safety of its citizens.

This master's thesis is divided into three chapters. In the first section author explains and points out what is a punishment and how supplementary punishment differs from principal punishment. The main difference is that principal punishment shall be based on the guilt of the person. In imposition of a punishment, a court or an extra-judicial body shall take into consideration the mitigating and aggravating circumstances and the interests of the protection of public order. As for supplementary punishment the court must take into consideration the possibility to influence the offender not to commit offences in the future. Expulsion with prohibition on entry is a supplementary punishment.

A legal basis must exist for an alien to stay in Estonia. Aliens are prohibited to stay in Estonia without a legal basis. A precept to leave Estonia shall be issued to an alien who is staying in Estonia without a basis for stay. By the precept to leave it is established that the alien is staying in Estonia illegally, an obligation to leave Estonia is imposed on the alien, the term for voluntary compliance with the obligation to leave is determined, a warning is made with regard to the alien about application of the enforcement penalty in case of a failure to comply with the precept to leave, a warning is made about the enforcement execution of the obligation to leave and in case of necessity the prohibition on entry is applied with regard to the alien. Upon expiry of the term for obligation to leave as assigned in the precept to leave the obligation to leave may be enforced with regard to an alien at any time.

The other possibility to expel comes from Penal Code, § 54 states that if a court convicts a citizen of a foreign state of an intentional criminal offence and imposes imprisonment, the court may impose expulsion with prohibition on entry for up to ten years as supplementary punishment on the convicted offender.

The author of this thesis analysed all the court rulings where courts have imposed this supplementary punishment. The results are in the second chapter. This supplementary punishment was imposed to 116 persons in 93 court rulings. In many cases the courts made judgements to many persons in one ruling. What the author found out was that although Penal Code states that the court can impose supplementary punishment to a citizen of a foreign state, Estonian courts have imposed this punishment to 6 stateless persons as well.

Therefore the author of this thesis suggests that it is necessary to change the Penal Code's § 54 so that courts could convict this punishment to stateless persons as well as the citizen of foreign state. It is stated in Estonian Obligation to Leave and Prohibition on Entry Act that a person to be expelled shall be expelled to the state from which he or she arrived in Estonia, to the country of his or her nationality or to his or her country of habitual residence, or to a third state with the consent of the third state unless otherwise provided for in the legislation of the European Union or an international agreement. If there is more than one option, the reasoned preference of the person to be expelled shall be the primary consideration, if such preference does not significantly impede enforcement of the expulsion. In Estonian Obligation to Leave and Prohibition on Entry Act it is not important that a person should have a nationality and that he or she should be sent back to the country of his or her nationality. It is unreasonable that it is different in Penal Code.

Also it is stated in the Penal Code that if the spouse or a minor child of the convicted person lives with him or her in the same family in Estonia on a legal basis, the court in its judgment shall provide reasons for imposition of expulsion. There were 6 rulings where it was said that

the person who is going to be expelled has an underage child but the courts hadn't provided reasons for imposition of expulsion.

The main criminal acts where this supplementary punishment was imposed were offences against property, economic offences and offences against public health. Most of these offences were relating to narcotics. The author suggested there are two main reasons for that, one is that the prosecutors who deal with offences relating to narcotics are well aware of this kind of supplementary punishment and the other reason might be that most of the offenders who deal with narcotics are from another country and it is impossible for Estonia to expel a citizen.

It was difficult to understand in what basis the courts have decided the length of prohibition on entry. Courts haven't provided the reasons for it. The main reason why it was so was that 95 times out of 116 the cases were processed in agreement procedure. Possibilities to appeal to rulings made in agreement procedure are limited, the result is that we don't have notably legal practice and many questions are still undisputed.

In the third chapter the author analysed the standpoints of European Court of the Human Rights and the standpoints of The Supreme Court of Estonia. Also the author analysed the new regulation that the Estonian Ministry of the Interior has worked out.

European Court of the Human Rights has elaborated the relevant criterias which should be used in order to assess whether an expulsion measure was necessary in a democratic society and proportionate to the legitimate aim pursued. These criteria are the following:

- the nature and seriousness of the offence committed by the applicant;
- the length of the applicant's stay in the country from which he or she is to be expelled;
- the time elapsed since the offence was committed and the applicant's conduct during that period;
- the nationalities of the various persons concerned;
- the applicant's family situation, such as the length of the marriage, and other factors

expressing the effectiveness of a couple's family life;

- whether the spouse knew about the offence at the time when he or she entered into a family relationship;
- whether there are children of the marriage, and if so, their age; and
- the seriousness of the difficulties which the spouse is likely to encounter in the country to which the applicant is to be expelled.

These criterias are similar to those that The Supreme Court of Estonia has pointed out.

It is every states obligation to maintain public order, in particular by exercising their right, as a matter of well-established international law and subject to their treaty obligations, to control the entry and residence of aliens. However, their decisions in this field must be necessary in a democratic society, that is to say justified by a pressing social need and, in particular, proportionate to the legitimate aim pursued.

Kaire Sepper

06.05.2013.a.

Kasutatud materjalide loetelu

Kasutatud kirjandus

1. **Annus, Ruth** "Eesti võimalused ja valikud immigratsioonipoliitika kujundamisel" Riigikogu Toimetised 20/2009.
2. **Ernits, Madis; Pikamäe, Priit; Samson, Erich; Sootak, Jaan** "Karistusseadustiku üldosa eelnõu. Eelnõu lähtealused ja põhjendus" Tallinn-Tartu-Kiel: Juura 1999.
3. **Kergandberg, Eerik** "Kokkuleppemenetlus Saksa ja Eesti kriminaalhoolekandes" Juridica VIII/1997.
4. **Kergandberg, Eerik; Sillaots, Meris** "Kriminaalmenetlus" Tallinn: Juura 2006.
5. **Olesk, Margot** "Riigi õigus välismaalasest kurjategija välja saata. Euroopa Inimõiguste kohtu praktika" Juridica IX/2009.
6. **Rand, Erik** "Šveitslased otsustasid lubada kurjategijatest sisserändajate väljasaatmist" Eesti Päevaleht 29. november 2010.
7. **Reinthal, Timo** "Karistusõiguse suund - ülekriminaliseerimine?" Juridica X/2010.
8. **Sillaots, Meris** "Kokkuleppemenetlus kriminaalmenetluses" väitekirj doctor iuris kraadi taotlemiseks. Tartu: 2004.
9. **Sootak, Jaan** "Karistusõiguse alused" Tallinn: Juura 2003.
10. **Sootak, Jaan** "Sanktsiooniõigus" Tallinn: Juura 2007.
11. **Sootak, Jaan; Pikamäe, Priit** „Karistusseadustiku kommenteeritud väljaanne“ 3. trükk. Tallinn: Juura 2009.
12. **Truuväli, E.-J., jt.** Eesti Vabariigi Põhiseadus. Kommenteeritud väljaanne. Teine täiendatud väljaanne. Tallinn: Juura 2008.
13. Õiguskantsler Indrek Teder'i 03.02.2011.a. "Soovitus õiguspärasuse ja hea halduse tava järgimiseks" Justiitsminister Rein Lang'le.
14. Justiitsministeerium "I ja II astme kohtute statistilised menetlusandmed" Tallinn, 2012.

Kasutatud normatiivaktid

15. Euroopa Ühenduse asutamisleping
Kättesaadav veebilehelt:
[http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do
uri=OJ:C:2006:321E:0001:0331:ET:pdf](http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2006:321E:0001:0331:ET:pdf).
16. Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv 2004/38/EÜ, 29. aprill 2004, mis käsitleb Euroopa Liidu kodanike ja nende pereliikmete õigust liikuda ja elada vabalt liikmesriikide territooriumil ning millega muudetakse määrust (EMÜ) nr 1612/68 ja tunnistatakse kehtetuks direktiivid 64/221/EMÜ, 68/360/EMÜ, 72/194/EMÜ, 73/148/EMÜ, 75/34/EMÜ, 75/35/EMÜ, 90/364/EMÜ, 90/365/EMÜ ja 93/96/EMÜ.
17. Euroopa Nõukogu leping nr 167, vastu võetud 18.12.1997, jõust 01.06.2000.
Kättesaadav veebilehelt:
<http://conventions.coe.int/Treaty/en/Treaties/Html/167.htm>.
18. Inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsioon. Rooma, 4. november 1950. RT II 2000, 11, 57.
19. Euroopa Liidu põhiõiguste harta. 2007/C 303/01.
20. Euroopa Liidu kodaniku seadus. RT I 2006, 26, 191 ... RT I, 29.12.2011, 173.
21. Kriminaalmenetluse seadustik RT I 2003, 27, 166 ... RT I, 16.04.2013, 3.
22. Karistusseadustik RT I 2001, 61, 364 ... RT I, 17.04.2013, 8.
23. Eesti Vabariigi Põhiseadus RT 1992, 26, 349 ... RT I, 27.04.2011, 2.
24. Välismaalaste seadus RT I 2010, 3, 4 ... RT I, 18.04.2013, 12.
25. Väljasõidukohustuse ja sissesõidukeelu seadus RT I 1998, 98, 1575 ... RT I, 18.04.2013, 14.
26. Vangistusseadus RT I 2000, 58, 376...RT I, 20.12.2012, 17.

Kasutatud kohtuotsused

27. Riigikohtu kriminaalkolleegiumi otsus nr 3-1-1-89-96.
28. Riigikohtu kriminaalkolleegiumi otsus nr 3-1-1-102-03.

29. Riigikohtu kriminaalkolleegiumi otsus nr 3-1-1-38-09.
30. Riigikohtu kriminaalkolleegiumi otsus nr 3-1-1-4-11.
31. Riigikohtu kriminaalkolleegiumi otsus nr 3-1-2-1-12.
32. Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegiumi otsus nr 3-4-1-6-01.
33. Riigikohtu halduskolleegiumi kohtumäärus nr 3-3-1-16-97.
34. EIKo 19.02.1998.a. Dalia vs Prantsusmaa.
35. EIKo 18.10.2006.a. Üner vs Holland.
36. EIKo 23.06.2008.a. Maslov vs Austria.

Trükis avaldamata materjalid

37. **Kanger, Liina** "Ebaseadusliku riigis viibimise lõpetamine. Väljasaatmine" Kohtupraktika analüüs. Tartu: 2008.
Kättesaadav veebilehelt:
[http://www.riigikohus.ee/vfs/725/Analyys%20Valjasaatmine%20\(L_Kanger\).pdf](http://www.riigikohus.ee/vfs/725/Analyys%20Valjasaatmine%20(L_Kanger).pdf)
02.05.2013.a.
38. **Laugen, Lauri** "Taani kavatseb kõik välismaalastest kurjategijad välja saata" Kättesaadav veebilehelt:
<http://www.delfi.ee/news/paevauudised/valismaa/taani-kavatseb-koik-valismaalastest-kurjategijad-valja-saata.d?id=48264701> 02.05.2013.a.
39. **Reinthal, Timo** "Kriminaalmenetluses rakendatava kokkuleppemenetluse kohtupraktika" Tartu: 2008.
Kättesaadav veebilehelt: <http://www.riigikohus.ee/vfs/768/Kokkuleppemenetlus.pdf>
02.05.2013.a.
40. **Svarval, Eero** "Süüdimõistetud väljasaatmine riigist lisakaristusena" Bakalaureusetöö, Tallinn, 2011.
41. **Tamm, Kaire; Sööt, Mari-Liis** Justiitsministeeriumi kriminaalpoliitika analüüsi talitus. "Väljasaatmise kui lisakaristuse kohaldamise analüüs"
Kättesaadav veebilehelt:
<http://www.just.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=55588/Riigist+v%E4ljasaatm>

- ise+kui+lisakaristuse+kohaldamine.+Justiitsministeerium,+2011.pdf 02.05.2013.a.
42. Justiitsministeerium "Kuritegevus Eestis 2011" Tallinn: 2012.
Arvutivõrgus kättesaadav:
http://www.just.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=57322/Kuritegevus_Eestis_2011.pdf 02.05.2013.a.
43. Justiitsministeerium "Lisakaristusena riigist väljasaatmine muutub järjest sagedasemaks" 19.06.2012 Pressiteade.
44. Seletuskiri "Riigipiiri seaduse, karistusseadustiku ja kriminaalmenetluse seadustiku muutmise seaduse" eelnõu juurde.
45. Seletuskiri "Karistusseadustiku muutmise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seaduse" eelnõu juurde.
46. ÜRO Pagulaste Ülemvoliniku Ameti (UNHCR) koduleht: <http://www.unhcr.org/cgi-bin/texis/vtx/page?page=49e48dcd6&submit=GO> 02.05.2013.a.

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Kaire Sepper (06.12.1987),

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose:

Riigist väljasaatmine ja riiki sissesõidu keelamine lisakaristusena,

mille juhendaja on Jüri Saar,

1.1. reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;

1.2. üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.

2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.

3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tallinnas, 06.05.2013.a.